

JÁSZKUNSAÉG

A TÁRSADALOM-ÉS TERMÉSZETTUDOMÁNYI ISMERETTERJESZTŐ
TÁRSULAT SZOLNOKMEGYEI SZERVEZETÉNEK KÖZLÖNYE

1954. AUG. HÓ
I. ÉVF. 1. SZÁM

J Á S Z K U N S Á G

A Társadalom- és Természettudományi Ismeretterjesztő Társulat
Szolnokmegyei Szervezetének közlönye.

Szerkesztőség: Szolnok, Kossuth-tér 3.sz. I.em.

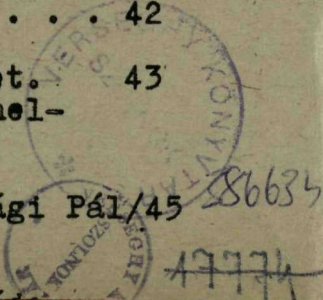
Megjelenik kéthavonként

1954. augusztus hó ----- Kézirat ----- I. Évfolyam 1.szám

Szerkesztőbizottság:

Kaposvári Gyula, Kisfaludi Sándor, Péteri István, dr. Selmeczi László,
Vida Béla

BEKÖSZÖNTŐ	1
Turányi István mérnök, a szolnoki Közlekedési Műszaki Egyetem dékánja, a Társulat megyei szervezetének elnöke, Szolnok	
VÁGÓ PÁL, A JÁSZSÁG FESTŐJE /1853-1928/	3
Cséte Balázs rajztanár, néprajzi kutató, Jászkisér	
MEZŐGAZDASÁGI KUTATÓMUNKA A KARCAGI SZIKEN	7
Vezekényi Ernő vezető kutató, a karcagi kísérleti gazdaság igazgatója, Karcag	
MÓRICZ ZSIGMOND KISUJSZÁLLÁSON	13
dr. Borók Imre középiskolai tanár, Kisujszállás	
A MAI SZOLNOK - EGY ÖZTRÁK UJSÁGÍRÓ SZEMÉVEL	19
Kisfaludi Sándor középisk. tanár, a szolnokmegyei Verseghy-könyvtár vezetője, Szolnok	
ATOMFIZIKA ÉS ORVOSTUDOMÁNY	23
Dr. Bugyi Balázs, a Megyei Tanács kórháza röntgenfőorvosa, Szolnok	
A KUNSÁG ÉLŐ HAGYOMÁNYAIBÓL /Régi, nagykun. pásztorszállások/	27
Szűcs Sándor muzeológus, a Györffy István Múzeum vezetője, Karcag	
SZOLNOK A NÉPEK ORSZÁGUTJÁN	32
Kaposvári Gyula muzeológus, a Damjanich János Múzeum vezetője, Szolnok	
A TÁRSULAT ÉLETÉBŐL	37
A KULTURFORRADALOM HIREI	42
OLVASÁSRA AJÁNLJUK: Végvári Lajos: A szolnoki művészet.	43
/Papi Lajos/; - László Gyula: Lehelkürtje. /Mohácsy Ilona/	
ADATOK MEGYÉNK BIBLIOGRÁFIÁJÁHOZ /Összeállította: Sági Pál/	45
A címlapot tervezte Patay Mihály festőművész.	

BEKÖSZÖNTŐ

A Társadalom - és Természettudományi Ismeretterjesztő Társulat szolnokmegyei szervezete egy éves multra tekint vissza, s tulszás nélkül elmondhatjuk, hogy ezidő alatt közel tudott férközni a megye társadalmához. A Társulat tagjai az új, a jobb, a szebb terjesztésének nemes igyekezetével havonta tizezrek előtt százával tartják színvonalas közérdekű előadásait, s mégsem tudják kielégíteni azokat az igényeket, melyeket a megye dolgozó tömegeinek tudásszomja, a körülöttünk levő világ, a multban és a jelenben lezajló jelenségek megismerése utáni vágy támaszt. Az ilyirányu igények minden elképzelhető várakozást felülmulnak. Az érdeklődők nem egyszer óraszám tartják ostrom alatt kérdéseikkel előadóinkat egy-egy jólsikerült ismeretterjesztés után.

A tapasztalat szerint a közvetlen előadás bármennyire jó, mégis csak egyszer elröppent szavak egymásutánja, s mint ilyen, elszáll. A felmerült problémára egyszer szóban adott magyarázat feledésbe merül. Bár számosan jegyzetelnek ismeretterjesztő előadásaink alatt, mégis természetes a kívánság, hogy az érdekes előadás anyaga írásban rögzítve is álljon rendelkezésre, hogy a jobban érdeklő részek máskor is, többször is kényelmesen elolvashatók, hozzáférhetők, másoknak is pontosan elmagyarázhatók legyenek. Kétségtelenül megvan a mód az elhangzó előadásokra vonatkozó irodalom megszerzésére, ez azonban külön utánjárást kíván, s a legérdekesebb előadások azok, melyek szűkebb környezetünk, megyénk területére, vagy történelmére vonatkoznak. S ilyen sokak által hozzáférhető forrásmunkával, sajnos, nagyon szegényesen vagyunk ellátva. A helyi anyag, a helyi témák feldolgozása még sok területen várat magára. S ha a feldolgozás megtörténik is, országos vonatkozásban szélesebb körök érdeklődésére

nem mindenkor tarthat számat, országosan megjelenő sajtótermékben kevésbé valószínű, hogy nyilvánosságot kapjon. Pedig ezek a kérdések közelebb állnak hozzánk, szívünkhöz nőttek, jobban érzékelhetőek. Ezeket a felvetett problémákat igyekszik most utjára induló folyóiratunk szerény lehetőségeihez képest megoldani. Hála a kezdeményező, lankadatlan igyekezetnek, Társulatunk segítségének, és a helyi szervezetek, elsősorban a Szolnokmegyei Pártbizottság megértő támogatásának, a fenti célkitűzéseket magáévá tevő folyóirattal bekapogtathatunk az érdeklődő, a közvetlen környezetét színvonalasan megismerni akaró, a helyi haladó hagyományokat ápolni és továbbfejleszteni kívánó olvasóhoz. Témánk van bőven, rengeteg a még közzé nem tett, nem ismertetett multbeli esemény és eredmény, és még több az olyan, mely napjainkban játszódik le, szemünk előtt születik meg, s biztos, hogy ilyen témák a jövőben csak szaporodni fognak, aszerint, amint Pártunk és Kormányunk programjának megfelelően a dolgozók fokozódó igényeinek kielégítéséről egyre bőségesebb gondoskodás történik. Legyen a most meginduló folyóirat iránt megmutatkozó érdeklődés tanujele népünk növekvő kulturális igényének, s legyen bizonyítéka az ezek fokozott kielégítésére való törekvésnek.

Bármennyire közvetlenné vált is a kapcsolat Társulatunk tagjai és megyénk dolgozói között, sokan, nagyon sokan vannak, akiknek élet-, munka és lakóhelykörülményeik nem teszik lehetővé az élénkebb, közvetlen kapcsolat felvételét Társulatunkkal, s azon keresztül szűkebb hazájukkal, vagy a tudomány nemzetközi birodalmával. El szeretnénk érni folyóiratunkkal, hogy ez a kapcsolat az eddiginél is közvetlenebb, mélyebb és kiterjedtebb legyen. Ápolására a magunk részéről mindent el fogunk követni, kérjük Szolnok megye dolgozóit, hogy kezdeményezésünket, elsősorban érdeklődésükkel és kritikájukkal támogassák.

Turányi István

Vágó Pál,
A JÁSZSÁG FESTŐJE
1853 - 1928

Az elmúlt évben volt száz esztendeje⁺ annak, hogy Vágó Pál neves történelmi festőnk Jászapáti egy kis házában először látta meg a napvilágot. Az évfordulót nem kísérte ünneplés, cikkek sem íródtak róla. A szak körök részvétlenül mentek el az évforduló mellett. Most a Jászkunság című folyóiratunk első számában - úgy érezzük - kötelességünk pótolni ezt a mulasztást. A folyóirat szűk terjedelme azonban nem engedi munkásságának megfelelő terjedelmű méltatás közlését, ezért inkább csak rövid megjegyzéseket, gondolatokat fűzünk Vágó Pál művészetéhez.

A magyar - és minden - tájak jellegzetességeivel a rajta élő nép etnikai jellegzetességei egybehangzanak, mert hiszen az ember és a táji környezet kölcsönösen alakítják egymást.

A magyar művészetben a jász táj halhatatlan palettás küldöttje: Vágó Pál. A Jászságnak ugyanis nemcsak sokoldalun gazdag népművészete van, hanem a nagyművészet világába felszárnnyalt formaalkotó és színragyogtató képviselője is.

A művészeti ismeretvágynak "fel-feldobott köve" volt olykor Vágó Pál is, - mint a hasonlat költője, aki Párizssal, az óriás dalolóval daloltatott mámort magának, - de Párizs és München fénykörös magasságaiból mindig visszahullott szülőfalujának,

⁺ A lexikonok - közte a Művészeti lexikon is - tévesen 1854 - et írnak születési dátumnak, pedig a jászapáti anyakönyv szerint 1853-ban született.

Jászapátinak földjére. Életfájának gyökerei a jász talajban fogóztak meg és a jász táj és nép mindhalálig hűséges szeretete érlelte meg művészetének pompás gyümölcseit, ami nagy-nagy emberi és művészi magabiztosságot, belső békét és lelki egyensúlyt teremtett számára.

Mi, jászok, büszkén és igazán megértő, hálás szeretettel valljuk magunkénak Vágó Pált, mert eddigelé egyedül ő volt az a nagy mester, aki valósággal atyafiságos szeretettel irányította a jász táj és nép festői szépségeire az egész magyarság figyelmét, és pedig oly magasrendű művészettel, amely előtt nemcsak nemzete, hanem az 1900-i párizsi világkiállítás nemzetközi világa is elismeréssel adózott. Dehát hogyan is lehetne teljes a jász táj és nép sajátos forma-és színvilága nélkül a magyar művészettörténet, csakugy mint Szinyei Merse Pál ligetes, virágos sárosi, Katona Nándor szepességi és kárpáti, Mészöly Géza balatoni, valamint a Szolnok és Nagybánya művészete által bemutatott egyéb honi tájak festőisége nélkül?

Vágó Pált a nemzeti művészetért küzdő hivatástudat fűtötte egész életén át. Rendíthetetlen magyar volt lelkében s az akart lenni művészetében is. Jellemző reá, hogy egyetlen idegen tárgyú képet nem festett, mert ilyenek nem tudták ihletre serkenteni. "A magyar huszárság diadala" o. képe a magyar vitézséget hirdeti, a szegedi árvizkép pedig a magyar részvétet és nemzeti segílyt követelte, mert hiszen Habsburg uralkodó sohasem mondotta azt, hogy bármi, ami magyar, szebb, vagy jobb lesz valaha is, s még kevésbé törekedett erre. A kép címéül választott idézet szavait magyar főúri lakájok adták I. Ferenc József szájába, népszerűsíteni akarván őt a magyarság előtt.

Vágó Pál, mint művész naturalista volt. E pontnál meg kell jegyezni, hogy a természetet tökéletes hűséggel, mintegy szolgai módon utánzó, abszolút festői naturalizmus tulajdonképpen nem is lehetséges, mert minden objektív szemlélet művészi termékében valamiképpen mégiscsak benne van a művésznak a maga nemében páratlan egyénisége is. Megnyilvánul ez már a téma kiválasztásában s a képkivágásban is. S hogy a művész milyen kompozícióba sűríti s hogy milyen kombinációban mutatja meg a kimeríthetetlen természetnek, mint a művészet örök forrásának egy-egy részletét? A mélyebb értelemben vett festői naturalizmus a természetből nem a közömbös egykedvűséggel leltározható tárgyszerűséget, - ez a fénykép naturalizmusa - hanem a szinte misztikumoknak érzett sajátosságokat ragadja meg s

fejezi ki. A naturalista festő szeme nem csupán optikusan, hanem egyuttal képzelettel is lát s így tehát természetesen a maga sajátos egyéni módján.

Az ember szándéka és akarata ellenére is szimbolikusan szemlélődő és érző lény. Egymástól távoleső dolgok és jelenségek képzeletét fűzi össze. Még ugyanazon személy szemlélete is más-más a világról és természetről, ha különböző időpontokban és hangulatokban közeledik hozzá. S minden műfajú műalkotásban úgy tükröződik vissza az élet és természet, amint a művész lelkén átsűrődik és egyéni sajátosságain át mássá formálódik. Zolának jólistmert tétele ez: a művészi alkotás lélektani, stiltani és mesterségbeli törvény egyszerre.

Egy adott tájnak nemcsak földrajzi és földtani jellegű topográfiája, hanem különleges atmoszférája, intimitása, lelke is van /paysage intime/, ezt Corot művészete - nálunk a Mednyánszky Lászlóé - mutatta meg a legjobban s a tájnak ez a hangulati velejárója is átlengi Vágó Pál képeit. A muló hangulatoknál azonban mégis jobban érdekelte a jáász tájnak a végtelenséget ostromló, monumentális térhatása, amelyet akkor is tud éreztetni, ha az előtere alakokkal, fákkal és mindenféle tájalkotó elemekkel népesíti be, mert a háttérben ilyenkor is ott ölelkezik a határtalan távlatokkal a horizontvonal, inkább csak sejtetve, mint hangsulyozva.

Művészetének egyik ismertetője, Gerő Ödön ezt írta róla: " Bőven adott teljesülést, de nem teljesített mindent, amire hivatottsága kötelezte ". Ez a vélekedés alaptalannak látszik, mert Vágó Pál olyan nagy teljesítőképeségű, erős akaratu és fáradhatatlan termékenységű művész volt, aki ha többet vagy mást akart volna, mint amit teljesített, azt is megvalósította volna. S hogy valóban telt volna rá az erejéből azt minden alkotásának magas felelőssége meggyőzően bizonyítja. Több "nagyszabású" feladatot kapott és mindegyiket fényesen meg is oldotta. /Feszty Árpád körképén a lovasrohamot, a Bem-Petőfi körképén a lovascsapatokat, a párizsi világkiállítás magyar pavillonjának falára pedig: " A magyar huszárság diadalutja "-t ő festette./ Egyetlen olyan festői probléma elől sem hátrált meg, melynek a megoldását nagyigényű, magasrendű művészi ambiciója fontosnak tartotta.

Mindenképe a lelkére szabott téma maradéknélküli megvalósítása: a felette lebegő hangulati értékekkel - a realitás lírai melléköngéjeként és kompozíciójának mindig megfelelő mértékű megfogalmazásával. Tehát, ha így van rendjén: bájos idillikumként

megjelenítve, avagy a monumentális ódai szárnyalású pátoszával. Művészi képzelete idő és tér végtelenségeit járja: történelmi és tájképeiben. Mi maradt volna hát ki életművéből, ami az említett megjegyzést jogosulttá tehetné? A fent idézett megjegyzés még azért is tarthatatlan, mert a művész nagysága nem az u.n. "nagyszabású" témák művelésében, hanem bármilyen téma magasrendű művészi megoldásában rejlik. A csendélet pl. nem monumentális téma és mégis halhatatlanította Césanne-t. Vágó Pál is magas művészetté rangosította minden témáját.

És most lássuk, mikről beszél gazdag sorozatu képei közül egynéhány.

Jászapáti-i táj. Gazdag kompozíció, amelyben mintha minden jász tájszépséget összegezni akart volna romantikus lelkületű mestere. A kép közepén hatalmas akácok festői csoportja sudárzik a magasba, hogy a mögöttük lévő ligetes tanya bájos nyugalma - az ellentéthatás törvényénél fogva - még inkább kitűnjék. Az előtérben nyári zápor verte ut vonul, melynek tócsagos kátyujába egy két lovas szekér ragadt bele úgy, hogy se ti se tova. Még egy ló fogódik a vesztegelő kocsi elé. Bizonyára egy közeli tanya gazdájának a segítségéért, aki térdig felkötött gatyában szorgoskodik a fogat elindítása ügyében. E jelenetet sztoikus nyugalommal szemléli egy botjára támaszkodó juhász. Hatalmas birkanyája a kép jobb felében terül szét, jóízűen harapdálva a tarkavirágos mezőnek esőtől megzsundult fűvét. Az ég jobb felét az esőpárán átszűrődő nap sugarak csillogtatják meg lágyan elmosva a végtelenbe vesző horizontot. Felette délibábosan lebegnek a szétszórt facsoportok.

A magyar huszárság diadalutja. Ha a magyarság lóra termett nép is, ki magyar lehet a legbravurosabb mégis? Ki más, mint a magyar rónaságon termett csikós! Ezért vannak - a tejut, a hadak utjaként - a levegőbe komponált huszárok harcrasereglése és fergeteges rohama alatt megfestve a ménest terelő csikósok. Bravuros lovasteljesítmények ábrázolására csak ilyen bámulatos rajzbravur és kompozíció a méltó.

Szeged szebb lesz, mint volt. Magyar arcok és magatartások csodálatos együttlése. Mindenik arcon ott ül a lélek. A pusztító munkájában elfáradt víz lomha hömpölygése, összeroskadt házak romhalmazai, a partrakerült holmiknak tarka egyvelege, a csónakokban és a parton didergő otthontalanok megrendítő csoportosulásai s e nyomoruság szemlélőinek tömör tömege, mind - mind a művész hatalmas erejű és hibátlan biztonságu rajztudásáról tanus-

kodnak, amellyel a színek kifejező ereje méltó versenyre kel.

Menekülők. Amellett, hogy jász viselet- és tipustanulmány, két elkülönülő világ meghatározó kibékítése is, minek biztosítéka a jász lelkiélet részvétele és vendégszeretete a sorsüldözöttekkel szemben. Mennyi báj és kedvesség ömlik el az ételt kínáló jász menyecske rokonszenves szép arcán! A kedveskedő kinálásnak férfias nyomatékot ad a gazda, családjával együtt.

Monumentális méretű történelmi festményei /Budavár visszavétele 1849-ben, Magyarok Kievetelő, stb./ külön tanulmányt érdemelnek.

Igen sok rajzot készített az " Osztrák-Magyar Monarchia irásban és képben " című sorozat részére is. Ezekben nemcsak a Jászság, hanem a Bakony, Sárköz és Matyóvidék népéletét is megeleveníti bravuros rajzkészségével.

Vágó Pál emlékét ápolni kívánjuk azzal, hogy szülőházának falára emléktáblát helyezünk a Tanács segítségével. S ezzel egyidejűleg a házban műveiből kiállítást rendezünk.

Csete Balázs

MEZŐGAZDASÁGI KUTATÓ MUNKA A KARCAGI SZIKEN

A karcagi kísérleti gazdaság feladatairól

Hazánk termésátlagai az első és a második világháború között az országos statisztika adatai szerint alig emelkedtek. Volt ugyan már akkor is mezőgazdasági kutatás, voltak európai viszonylatban is elismert s ma is működő kiváló mezőgazdasági szakembereink. Ezen időközben kerültek termelésbe a még ma is fontos szerepet játszó új nemesített növényfajták, mint a bánkúti 1201., Fleischmann 481. őszi búzafajták, a lovászpatonai rozs, a hatvani 308. tavaszi árpa, a Fleischmann zab, a Fleischmann korai lófogu kukorica. A talajművelés, az istállótrágyázás és a műtrágyázás te-

rén is nagy haladást tettünk. A mezőgazdasági kutatás akkori eredményei azonban az ország területének kisrészét kitevő már kimagasló mezőgazdasági nagyüzemben nyertek csak alkalmazást. Az ország területének tulnyomó részét kitevő mezőgazdasági nagyüzemekben és kisparaszti gazdaságokban a mezőgazdasági kutatás eredményei nem mentek át a gyakorlatba, mert az akkori magyar kísérletügy igen kevés helyen működhetett, szűk volt az anyagi kerete, kicsi a létszáma, s ami a legdöntőbb volt, nem volt meg a szerves kapcsolata a mezőgazdaság egészével.

A felszabadulás ezen a téren is nagy változást hozott. Ma már az ország minden tájegységében működik kísérleti intézet, vagy kísérleti gazdaság. A régebbi vidéki 4-5 mezőgazdasági kutató intézmény helyett ma az országban 26 mezőgazdasági kísérleti intézet vagy gazdaság segít a mezőgazdaságnak a problémák megoldásával, az egyes termelési módszerek kipróbálásával, gyakorlatba való átadásával, új növény- és állatfajták előállításával. Ezen kísérleti intézmények szerves kapcsolatban vannak a gyakorlati mezőgazdasággal, mert saját gazdaságaikban bemutatók révén megismertetik a termést fokozó módszereket, sőt az állami gazdaságokban, a termelőszövetkezetekben s az egyénileg dolgozó parasztoknál is elősegítik azok bevezetését. A szerves kapcsolat a mezőgazdasági kutatás és gyakorlat között még most van megerősödőben, de máris azt mutatja, hogy ez a termésfokozás utja.

Szolnok megyében a felszabadulás előtt Kisujszálláson már folyt szerény méretekben mezőgazdasági kutatás az öntözéses gazdálkodás terén. Az öntözetlen területek problémáival foglalkozó állami kísérletügyi intézmény Szolnok megyében azonban nem volt, holott ez a tájegység nagyon rá volt erre utalva. Ehhez a tájegységhez, melyet általában a tiszántuli kötött szikesek tájegységének neveznek, Szolnok megye Tiszántulra eső része és Heves, Hajdu, Békés, Csongrád megyék szomszédos szikes részei tartoznak. Ez a szikes tájegység nem teljes egészében szikes, hiszen a szikesek nem egybefüggő területek, sőt még táblákon belül sem képeznek összetartozó egységet. Foltosan helyenként való megjelenésük mégis rányomja bélyegét a környezetre, hiszen vannak helyek, ahol a termőréteg nem szikes, ellenben az altalaj az, és ez is hátrány a növénytermelésben. A talajmellett, hogy szikes, itt igen kötött, nehéz műveletű, vizet nem veszi be, de nem is ereszti át. Általában a szerkezettel biró, morzsalékos talajok a

legkönnyebben művelhetők és legbiztosabban termők. A szikes tájegység talajai többségükben szerkezet nélküliek, tultömöttek, nem morzsásak. További hátrányuk, hogy magas holtvizardalmuak, azaz a növényzet elől a talajban levő nedvességnek nagyobb százalékát tartják vissza, mint az egyéb jobb talajok. A legnagyobb hátrány a talajban levő só, sőt helyenként szóda, melyek bizonyos százalékon túl egyenesen károsak a növényzetre. A felsoroltak miatt hazánkban ez a tájegység egyike a legkedvezőtlenebb talaju tájaknak.

Ha hazánk időjárási tényezőit, a csapadékot, a levegő páratartalmát, a hőmérsékletnek az átlagostól való eltérését összehasonlítjuk, az egyes tájegységek között a legkedvezőtlenebb helyzetben a kötött szikesek tájegysége van. Itt a legkevesebb, de emellett legszélsőségesebb eloszlású a csapadék, itt a legalacsonyabb a tenyészidő alatt a levegő páratartalma, itt találjuk a havi középhőmérsékleti értékektől való legnagyobb eltéréseket, akár télen, akár nyáron.

A felsoroltakból nyilvánvaló, hogy ebben a szikes tájegységben van a növényzetnek a legnagyobb küzdelme a talaj és az időjárás hátrányaival. Ezért éppen ez a tájegység a legjobban rászorult a mezőgazdasági kutatás támogatására. Ez a támogatás csak 1947. őszén indult meg, amikor egyelőre 12 kh-on megalakult a karcagi állami növénynevelő telep két tudományos dolgozóval. Hét év alatt a növénynevelő telep kifejlődött a 2282 kh. területű karcagi kísérleti gazdasággá 8 tudományos dolgozóval. Ma azonban már nemcsak növényneveléssel, hanem növénytermelési, állattenyésztési és üzemszervezési kutatással is foglalkozik. Kormányzatunk tervei szerint a közeljövőben a karcagi kísérleti gazdaság a tiszántúli kötött szikesek Mezőgazdasági Kutató Intézetévé alakul 20 tudományos dolgozóval.

A karcagi kísérleti gazdaság az egész országot behálózó 26 kísérleti-intézet, vagy gazdaság egyik láncszeme. Feladata elsősorban a tiszántúli öntözetlen kötött talaju szikesek problémáinak megoldása, de emellett természetesen országos, helyi érdeken túlmenő feladatok elvégzésében is résztvesz. Az egész 2282 kh-as területből, melynek 80 %-a szikes, 1110 kh. a szántó, a többi főleg szikes legelő. A szántóterületből 124 kh-at a növénynevelés, 38 kh-at a karcagi Mezőgazdasági Technikum gyakorlati oktatása, 46 kh-at a karcagi Fajtakísérleti Állomás, 40 kh-at az Agrokémiai Intézet telepe vesz igénybe. A gazdaság többi szántóterülete, valamint legelőterülete is elsősorban a kutatás eredményé-

nek a gyakorlatba való átültetésére szolgál s csak másodsorban é-
rtermelésre. Itt a nagy és biztos termés elérése maga nem elég,
hanem még nagyobb fontosságu a módszer megállapítása, átadása,
mellyel ez a nagy s biztos termés elérhető.

A növénynemesítéssel indult meg a kutatási munka. Fela-
datunk elsősorban a szikes tájegység, de egyben a távolabbi al-
földi tájak részére is olyan új növényfajtákat előállítani, melyek
bírnák ezen táj hátrányos talaj-és klímaadottságait, télállóak, é-
lelmesek s emellett biztosabban és bővebben teremnek az eddigi
fajtáknál, de ezenfelül a minőségük jobb, a különféle növénybe-
tegségeknek jobban ellenállanak. A növénynemesítés jelenleg az
alanti növényfajokra terjed ki: őszi buza, őszi árpa, szegletes
lednek, takarmányrépa, lucerna, cukorcirok, szudánifű, s a fűvek-
ből a kurtaperje, a vörösnadrágcsenkesz, a barázdáltcsenkesz, ta-
réjos buzafű, a magyar rozsnok. Az 1947. évben megindult növény-
nemesítési munka eredményeként már van elismert fajtánk, a "karc-
cagi" név alatt elismert szegletes lednek, s vannak elismerésre
bejelentett fajtajelöltjeink. Őszi buzából a makarónigyártásra
is alkalmas "karcagi 1042." fajtajelölt, a "karcagi 54" számú
gépiarításra még a mostani esős időben is alkalmas fajtajelölt
elismerését kértük. Őszi árpából "karcagi 39." szám alatt a szí-
kesekre megfelelő, megdőlésre kevésbé hajlamos fajtajelöltet je-
lentettünk be elismerésre. A fűvekből "karcagi" néven egy kurta-
perje és egy vörösnadrágcsenkesz fajtajelöltünk van.

A nemesítő által bejelentett új növényfajta már a ne-
mesítés alatt bírálat alá kerül. Az elismerést az Országos Faj-
taminósító Tanács adja meg az Országos Fajtakísérleti Intézet
utján az ország 30 helyén működő Fajtakísérleti Állomás terüle-
tén lefolytatott több évi fajtaverseny alapján. A bejelentett
fajtajelöltek először egy, vagy két éven át ugynevezett előki-
sérletekben vizsgáznak. Csak az itt jól szereplő fajtajelöltek
jutnak a döntőbe, az országos fajtaversenybe, ahol 2-3 évig áll-
nak összehasonlításban az eddigi fajtákkal. A Fajtakísérleti Ál-
lomások ezen 4-6 sorozatos, pontosan kiértékelt kísérletei alap-
ján kapnak a legjobb fajtajelöltek elismerést. Ezen fajtakísér-
letek egyben arra is választ adnak az országos hálózat révén,
hogy az egyes tájegységekben mely fajták termelése javasolható.
Szolnok megye területén Karcagon működik egy Fajtakísérleti Ál-
lomás a kísérleti gazdaság egy elkülönített területén, attól tel-

jesen függetlenül.

A növénynemesítés mellett a fejlődés folyamán mindinkább belekapcsolódtunk a tájegység sok növénytermelési problémájába. Elsősorban is a nemesítés alatt álló növényfajok, növényfajták legjobb agrotechnikáját vizsgáljuk kísérletekkel, hogy akkor, amikor az új fajta kikerül a gyakorlatba, azzal együtt már a legnagyobb termést biztosító termelési módszerét, igényeit, sajátosságait is közölhessük.

Sokat vitatott kérdés, hogy a lucerna magában, vagy fűvel való társulásban hasznosabb-e a termés hozam, de egyben a talaj szerkezet javulása, az utóhatás szempontjából is. Ezen belül további kérdés, hogy a lucerna a mi vidékünkön melyik fűfajjal társul legjobban, melyikkel vetve ad legtöbb termést. Itt nálunk 12 fűfaj lucernával való kevert vetését hasonlítjuk össze a tiszta lucernával. Tulmonősen ezen a kérdésen még sok kérdést vet fel ez a probléma, így milyen arányban vessük a lucernát az egyes fűfajoknál, mikor vessük stb. Annyi tény, hogy ezt a kérdést nemcsak a hozam szempontjából kell vizsgálni, hanem a talaj szerkezetre való hatásra is, hiszen az itteni talajok bármi módon megjavítása közvetve az egész termésre kihat.

A szikes tájegység talajainak szerkezetnélkülisége, kedvezőtlen sajátosságai indítottak arra, hogy a füvesvetésforgó talajjavító hatását is vizsgáljuk, hiszen minden tényezőt igénybe kell vennünk a talajaink megjavítására s ezzel a termések fokozására. Egy javítatlan, kevésbé kedvező, igen kötött szikes táblánkban egy tíz évi időtartamu kísérletet állítottunk be a szarvasi Öntözési és Talajjavítási Kutató Intézet szegedi talajjavítási osztályával karöltve. Ezen kísérlet 120 parcellája a kísérlet megindítása előtt rögszerkezetre, rögállóságra, humusztartalomra, kötöttségre, összes sóra stb. megvizsgálást nyert, hogy később a talajban előállott változások megállapíthatók legyenek. A kísérletben három sorozatban négyféle kezelés van: füvesvetésforgó trágyázás, meszezés nélkül, füvesvetésforgó istállótrágyázással meszezés nélkül, füvesvetésforgó istállótrágyázással kis adag meszezéssel, füvesvetésforgó istállótrágyázással és nagy adag meszezéssel. Már a második évben is jelentkeznek a különbségek a termésben.

Nem kevésbé fontos kérdés a szikes legelők ügye. Szolnok megyében a szántóterületnek kb. 10 %-a legelőterület. A leg-

több legelő azonban, sajnos, inkább állatsétáltató, mint állattel-
látó, olyan gyenge minőségű és mennyiségű a rajta levő növényzet.
Már eredetileg is a legrosszabb minőségű, a legsekélyebb termőré-
tegű területeket hagyták meg legelőnek legtöbb helyen. A legelők
sem ápolást, sem trágyázást nem kapnak. A kedvezőbb értékesülési
régebbi években ma is megállapíthatóan a legelőket feltörték s
pár év múlva a konjunktura elmúltával legtöbbször elmunkálás nél-
kül elcsapták. Ezért nagyon sok legelőn már nincsen ősgyep, hanem
azokon értéktelen növényiszövetkezet telepedett meg. Az ilyen sekély
rétegű, szikes legelőket nem ajánlatos feltörés útján ujragyepesi-
teni az eddigi tapasztalatok szerint, hanem célravezetőbb azok
feltörés nélküli felszíni megjavítása. Ezt célozza nagyüzemi le-
gelőjavítási kísérletünk, amikor mészsizap rászórásával, fókália
alkalmazásával és skatulyázás igénybevételével és ezek társításá-
val vizsgáljuk, hogy mely esetben nyerünk az elrontott legelőkön
jobb minőségű és nagyobb termést adó növényiszövetkezeteket. Nem
mai tapasztalat ugyanis, hogy a gyepeken rosszabb körülmények e-
setén az igénytelenebb és minőségileg gyengébb fűvek lépnek tul-
súlyba, míg a körülmények javulásával az igényesebb, de egyben
többet, jobbat termő fűvek veszik át a növényiszövetkezetekben a
vezérszerepet. Természetesen hagytunk eredeti egérárpás parcel-
lát is összehasonlításként. Amint megtudjuk, hogy melyik javítási
mód a legjobb a legelők feltörés nélküli javítására, azonnal be-
mutatjuk és átadjuk a módszert a sok gyenge legelőterület hoza-
mának megjavíthatására.

Az állattenyésztés szerves része a mezőgazdaságnak. A
szikeseken létérdek az állattenyésztés a legelők hasznosításán
és a trágyatermelés szükségességén túlmenően is. Az állattenyész-
tés részére takarmánybázis szükséges s ennek érdekében álló az a
kísérletünk, mely a silótermelés szikeseken való lehetőségeit s
az a kísérletünk is, mely a szikesek zöldfutószalag kérdését ki-
vánja tisztázni. Az időjárás szélsőségeitől való függetlenítés-
hez mindkét kérdés megoldása elmaradhatatlan a szikeseken.

Kutató, kísérleti tevékenységünk az elsoroltakon kívül
kiterjed a talajművelés, a műtrágyázás, az istállótrágyázás, a
zöldtrágyázás kérdéseire is természetesen.

Legujabban belekapcsolódtunk az állattenyésztési kutá-
tásba is, egyelőre inkább csak a juhtenyésztés vonalán. A juhál-
lományunk magyar fésűs merinó, de ideiglenesen itt kapott helyet

a cigája törzsnyáj is, míg más kísérleti gazdaságban helye nem lesz. A juhászati kutatás is elsősorban a termelékenység fokozására törekszik, mégpedig a gyapju, a tej, a bárányszaporulat terén. Amellett takarmányozási és tartási kérdésekre is feleletet kell kapnunk. Vajjon pótolható-e az abrak szénával, vagy silóval? Báránynvelés hidegen, vagy melegen gazdaságosabb? A téli zöldlegeltetés milyen hatással van a gyapjutermelésre?

A kutatás mellett természetesen egyik főfeladatunk a vetőmagszaporítás, a tenyészállatok előállítás. Most már minden évben rendszeresen tudunk a megkapott tervfeladat szerint mind vetőmagot szállítani, mind tenyészállatot átadni.

Vezekényi Ernő

Móricz Zsigmond

KISÚJSZÁLLÁSON

A Művelt Nép 1954. aug.1-i számának "A hét hirei" c. rovatában a következő közlemény jelent meg:
"Két ismeretlen Móricz Zsigmond-verset fedeztek fel Szolnokon. Mindkét versét falusi emlékkönyvben találták meg.

Dr. Pallagi Gyula, a hajdani kisujszállási főgimnázium igazgatója szívesen töltötte szünidejét nénje, Móricz Bálintné sz. Pallagi Erzsébet családjának körében. A testvéri szeretetbe egy kis hála is vegyült a sógor - Móricz Bálint - iránt, aki jószívvel támogatta tanulmányainak végzése során.

1896. karácsonyan is Móricz Bálintéknál töltötte a szünidőt - Sárospatakon. Kilenc Móricz-gyerek zsvivaja verte fel már ekkor az egyszerű parasztház csendjét. A kilenc gyerek közül a legidősebb, Zsiga, ezidőtájt a pataki "öreg iskola" VI. osztályának padját koptatta. - s egyuttal a ruháját is.

A Zsiga-gyerek tanulmányi eredménye nem a legreményteljesebb volt ekkor. Három elégtelent vitt haza karácsonyi "ajándéku".

Az éppen ott időző nagybácsi, dr. Pallagi Gyula, maga is tanárember lévén, vallatóra fogta, exámen alá vetette a "Petőfi szavaival élve - "szekundába ponált" fiut, valóban olyan buta, vagy haszontalan-é, mint a bizonyítvány mutatja? A "családi pótvizaga" végül is azt derítette ki, hogy a Zsiga-gyerek bizony nem buta, mégcsak nem is haszontalan, ellenben az "öreg iskola" tanári karának magatartása és nevelési módszere helytelen, és ez az oka a három elégtelennek.

Kézen-közön kínálkozó megoldás volt: dr. Pallagi Gyula magával vitte Kisujszállásra Zsigát, aki itt csakhamar a jeles-rendűek közé került, s 1899-ben jó eredménnyel le is tette az érettségi vizsgálatot.

Az ember - különösen pedig az író-ember - minden pillanatban emlékekkel rakodik. Móricz Zsigmond felett sem szaladt el nyomtalanul a Kisujszálláson töltött három esztendő. Itt, a Nagykuság - mondhatni - kellős közepén találkozott először az Alfölddel, azzal a tájjal, amelyről szebben talán csak az egy Petőfi dalolt, itt ismerkedett meg tüzetesebben és egyre okosodó fejjel a béresek, cselédek, summások görnyedő életével, a nagygazdák, kupeczek gangos göggyével, itt látta meg mindinkább táguló szemrésekkel, hogy a kisvárosi tisztviselővé züllött dzsentri és a dzsentrit majmoló kisvárosi tisztviselő mennyire üres és mennyire rothadt lelkében, gondolkodásában egyaránt.

Megannyiszor ismételt, közismert tény, hogy regényei alakjainak megrajzolása, különösen a parasztok és az alföldi kisváros figuráinak ábrázolása során szívesen és gyakran nyult vissza jellemző színekért kisujszállási emlékeihez. A "Forr a bor" és a "Bál" című regényei meg éppen kisujszállási vonatkozásuak.

A diákévek elmúltával később, az első nagy írói sikerek elérése után is szívesen időzött a "vasfejű kunok" között, különösen 1919-ben, amikor egy jobb kor hajnalhasadását látta a forradalom tüzeiben és láttatta írásaiban, azokban is, amelyeket akkortájt éppen Kisujszálláson vetett papírra.

Az elnyomatás keserű huszonöt esztendejében is el-elátogatott Kisujszállásra. Amikor megérkezett, szívesebben kopogtatott be az egyszerű, nádfedeles parasztházakba, mint a vá-

rost vezető volt osztálytársai, vagy éppen volt tanárai ajtaján. Tudta, hogy haragudtak rá, hogy nem vették jó néven írásainak kegyetlenül igaz tükrét, s bizonyára azt is, hogy a gimnáziumban az öregebb tanárok kiszedték a tanulók kezéből könyveit.

Akkoriban nem sokan ismerték a városban. Ma azonban már nincsen Kisujszálláson olyan dolgozó, aki ne érezné magáénak, városbelijének a nagy író-t és ne gondolna büszkén rá. Az üzemekben, a termelőszövetkezetekben lelkes hallgatóság vesz részt az előadásokon, ha róla, munkájáról szól az. S aki ismerte, vagy hallott róla, hol, merre járt Kisujszálláson, ilyenkor el is mondja azt, hogy teljesebbé tegye vele az író arcképét. Az Asztalos KTSZ-ben tartottam előadást Móricz Zsigmondról. Utána felállt Máthé Gyula és szinte eldicsekedett azzal, hogy ő abban a házban lakik, ahol Móricz Zsigmond lakott hajdan nagyanyjával, Nyilas Katalinnal és nagybátyjával, dr. Pallagi Gyulával. Máthé Gyula arról is beszámolt, hogy Móricz Zsigmond élete során többször meglátogatta a házat és néhány percre mindig visszavonult abba a kis szobába, amely diáknak látta őt, hogy a csendben újra és újra átélje a régi kedves, minél távolabbi, annál kedvesebb emlékeket.

Cs. Nagy Kálmán egy kis kopott kékkötésű emlékkönyvet adott át, olyan emlékkönyvet, amilyen régen minden leánynak volt, s ma is megjelölhető, s belőlük préselt virágok szénaillesága, koraszerelemek jószaga árad.

Az emlékkönyv története az, hogy Cs. Nagy Kálmán gondozta öreg, magatehetetlen napjaiban azt az asszonyt, aki ötven esztendővel ezelőtt szerelemre gyujtotta az akkor fiatal tanárjelölt Móricz Zsigmond szívét. Móricz 1902-ben néhány héten át egy katonai szolgálatát töltő tanárt helyettesített a gimnáziumban. Ekkor gondolt arra, hogy illenék megtanulni a tánc művészetét is. Nyomban be is iratkozott az éppen kezdődő táncanfolyamra. Itt, a tánciskolában ismerkedett meg Farkas Piroskával, egy kimérő csinos, szemrevaló leányával, a kis, kopott, kékkötésű emlékkönyv birtokosával.

Mi vonzhatta a fiatal Móriczot éppen Farkas Piroskához? Szerelemről lévén szó, nem lehet tudni. Egy azonban bizonyos. Az uri kisasszonyok nem igen szerethettek vele táncolni, hiszen lába nem nagyon állott a táncra, s aztán szemükben nem is volt "partiképes" az éhenkórász fiatalember, akiben talán meg is érezték a korhadó uri világ későbbi nagy ellenfelét.

Farkas Piroska azonban szeretett Móricz Zsigmonddal táncolni, vele sétálni őszi délutánokon a város hepehupás járdáin, amelyek tanúi voltak egyszerre ringó lépésüknek, fakadó s már bimbójában elhervadó szerelmüknek, amelyről az emlékkönyv egyik verse Móricz írásával beszél:

Édes Piroska !

Folyókba ömlenek a források
És a tengerbe a folyók,
Szelek ajkán a sóhajtások
Egymásba által olvadók.
A világon semmi sem állhat
Magába! Egy törvényt követ,
Egyik a más lényébe olvad,
Miért nem enyémbe a tied?

Nézd a hegyek az eget csókolják,
Egy hullám a mászt öleli.
Virág s lomb egymást átkarolják
Szerellemmel, vággyal teli,
Földet csókolja a napsugár
Holdsugár a tengereket.
Ez a sok csók mond mit ér mind,
Ha Te nem csókolsz engemet?

Kisujszállás, 1902. október 6.

Móricz Zsigmond

X
Y
Édes Piroska

*Folyókba ömlenek források
És a tengerbe a folyók.
Szelek ajkán a sóhajtások
Egymásba által olvadók.
A világon semmi sem állhat
Magába! Egy törvényt követ:
Egyik a más lényébe olvad.
Miért nem enyémbe a tied?*

*Nézd hegyek az eget csókolják
Egy hullám a mászt öleli.
Virág s lomb egymást átkarolják
Szerellemmel, vággyal teli*

*Földet csókolja a napsugár
Holdsugár a tengereket,
Ez a sok csók mond mit ér mind,
Ha Te nem csókolsz engemet?*

Móricz Zsigmond
szeretettel

Kisujszállás, 1902. Okt. 6.

A Megyei Vezetéses Rádió egyik Móricz Zsigmondról szóló előadása többek között megemlítette azt is, hogy a kisujszállási gimnáziumban szeretettel őrzünk tőle egy rövid verset, melyet ötven évvel ezelőtt egy fiatal leány emlék-

könyvébe irt. Másnap egy nénike kopogtatott be hozzám, öreg, csoszogós léptü, emlékkönyvvel a kezében. Ezzel kezdte:

- Én vagyok az a leányka, akiről a rádióban szó volt, hogy emlékkönyvébe verset irt Móricz Zsiga - s átnyújtotta az emlékkönyvet. Ime a vers:

Kies tavasz, ezer szinnel ékes,
Lángfény, csábitón lobogva égő,
Nyiló mező, gyöngyvirágtól népes
 illat terhés,
Ez kegyed.

*Kies tavasz, ezer szinnel ékes,
Lángfény, csábitón lobogva égő,
Nyiló mező, gyöngyvirágtól népes
 illat terhés,
Ez kegyed.*

Vándor madár, mely tavaszra áhit
Őz keresve+ a mező virányit,
Hová vonja azin és illat ár,
S pillangó, mely bizva, vágyva mén
A lángba, hol rá halál vár,
 Ez én.

*Vándor madár, mely tavaszra áhit
Őz keresve a mező virányit,
Hová vonja szin és illat ár;
S pillangó, mely bizva, vágyva mén
A lángba, hol rá halála vár,
 Ez én.*

Móricz m.k.

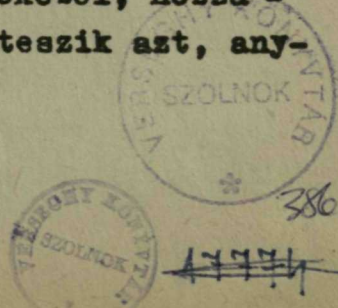
VIII. o.

*Móricz
Zsiga*

A nénikét meghagytam abban a boldog tudatban, hogy a rádió valóban róla, az ő emlékkönyvébe irt versikéről beszélt...

Nem volna célja és értelme e két rövid versike irodalmi értékét boncolgatni, hiszen "nem Parnasszusra szántan" hanem csak egy embernek, az emlékkönyv tulajdonosának íródtak. Mégis, hogy napfényre bukkanva az emlékkönyvek rejtekéből, hozzá-sorakoznak a nagy író nagy művéhez s teljesebbé teszik azt, any-

+A kéziratban - valószínűleg tévesen: "keserve".

nyit el kell mondani róluk, hogy Petőfire emlékeztetnek, verselésükben, hangjukban azonban fellelhető némi egyéni is is, különösen a Farkas Piroskához írt versikében. A két ifjúkori írás tartalmából nem nehéz következtetnünk az író és az emlékkönyv tulajdonosai között fennállt kapcsolat erősségére, hőfokára. A második semmi különösebb vonzódásról nem tanus-
kodik, csupán a kor egyik kedves szokásának hódolt vele az érettségi előtt álló nagydiák. Az elsőben azonban, amelyet a napokban elhunyt Farkas Piroskához írt, érezni a szerelem szépséges melegét.

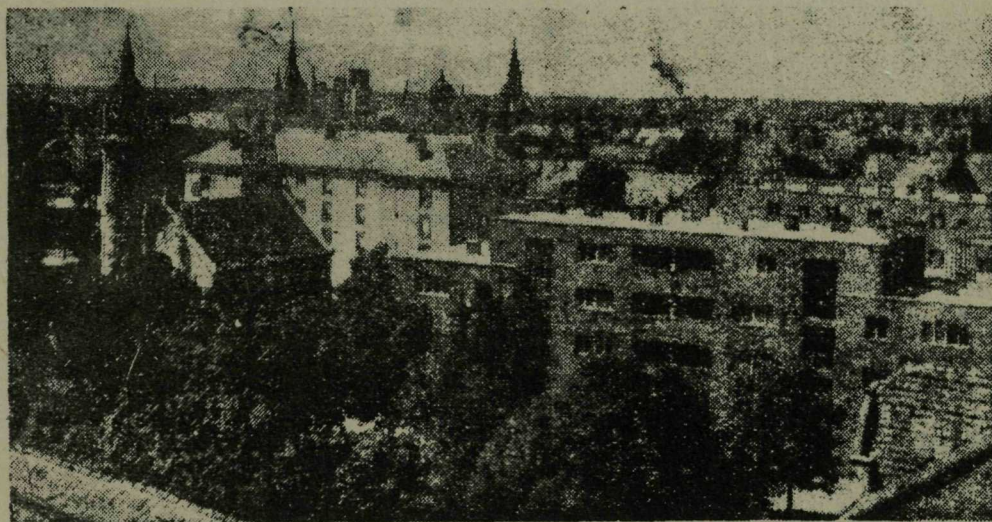
Ime néhány eddig ismeretlen adat abból az időből, amelyet Móricz Zsigmond Kisujszálláson töltött. Sok-sok emlék lappanghat még Kisujszálláson nagy regényíróinkról. Szép feladat ezeket összegyűjteni, megismerhető, hozzáférhető kincssé tenni.

Dr. Borók Imre

Δ Μ Δ Ι Σ Ζ Ο Λ Ν Ο Κ

egy osztrák újságíró szemével

H a n s L a n g b e i n, a Sankt Pölten Nachrichten munkatársa a koratavasszal több napot töltött Szolnokon. Első - sorban a városgazdálkodás kérdései, a kulturális és egészségügyi problémák érdekelték. Hosszabb látogatást tett a Járműjavító üzemében is. A látottakról lapjának négy számában /12., 14., 16. és 18. szám/ cikksorozatot írt. Nem érdektelen számunkra, hogy mit figyelt meg, mi tűnt fel neki és milyen következtetéseket vont le a látottakból. Külön is figyelemreméltó az a tény, hogy mindez egy kapitalista ország lapjában jelent meg.

Miért választotta H. Langbein éppen Szolnokot? Van némi hasonlóság a két város - Szolnok és Sankt Pölten - között. A magyar város száz km-re fekszik Budapeستől, az osztrák hatvan km-re Bécestől. Mindkettő folyóparton épült, ha a két folyót, a Tiszát és a Traisen-t nem is lehet összehasonlítani. Mindkét városnak kb. 50.000 lakosa van, de más a vidék jellege: "... míg Sankt Pöltenbe a hegyek köszönnek be, Szolnokot a magyar alföld veszi körül".

Az első, ami az ujságíró megragadta, hogy mindkét városban nagy a lakáshiány. Míg azonban Sankt Pöltenben 1952-ben mindössze 321 lakást állítottak helyre, Szolnokon 1945. óta kerekén 3800 lakást tettek lakhatóvá, és 1954-ben 402 lakást adnak át a lakosoknak. Az osztrák olvasó önkénytelenül felvetődő kérdésére - "Ki fedezi ezt a nagyarányú lakásépítést?" - azonnal ott a válasz: nemcsak Szolnokon, hanem Magyarország valamennyi városában az állam biztosítja a költségeket. Valószínűleg csodálkozással vegyes irigységgel olvasták az osztrákok, hogy még többet építenének Szolnokon, ha lenne elég építési anyag, ha nem hiányoznák az az 1.000 építőmunkás, akire a téli időszakban is szükség van. /Az külön is érdemesnek tartotta említeni az osztrák ujságíró, hogy a hőmérő mínusz 5 fokot mutatott, de az építkezés nem állt meg.../ A családi házak állami segítséggel előmozdított építése szintén nagy szívfájdalmat okozhat sok osztrák dolgozónak.

A lakásprobléma közös Szolnokon és Sankt Pöltenben. A megoldás azonban semmi hasonlóságot sem mutat.

A második cikk az egészségügyi és kulturális viszonyokról szól. Az ujságíró idézi Bécs polgármesterének megállapítását: a nép gazdasági fejlődésének legjobb fokmérője - a születési statisztika. "Ahol javul az élet, ott több gyermek születik. És ahol a kilátások kedvezőtlenek, csökken a születési szám." Hadd álljon itt a két város születési statisztikája, melyet H. Langbein minden kommentár nélkül közölt! Az összehasonlítás önmagáért beszél, és nekünk is ugyanazt mondja, mint az osztrák olvasóknak, a sanktpölteni dolgozóknak: "Der Bürgermeister von Wien hat recht". / A bécsi polgármesternek igaza van./

Sankt Pölten

	Születések száma	Csökkenés 1950-hez képest	Hány lakosra esik egy születés?
1950.	490		82
1952.	441	-10 %	90
1953.	456	- 7 %	68

Szolnok

	Születések száma	Növekedés 1950-hez képest	Hány lakosra esik egy születés?
1950.	1421		35
1952.	1427	+ 21 %	29
1953.	2128	+ 49 %	24

Hozzáfüzi még, hogy míg Szolnokon 1950-ben kétszer annyi, 1953-ban majdnem háromszor annyi ember született, mint ahány meghalt, Sankt Pöltenben az utóbbi években a halálesetek száma nagyobb volt, mint a születéseké. Hosszu idő után végre 1953-ban 11-gyel több születést jegyeztek be, mint halált.

Ez a kép - állapítja meg az ujságíró - nemcsak Szolnokra, hanem egész Magyarországra jellemző. Az osztrák ujságolvasó továbbfűzhetette a gondolatot: a sok kis gyermek nem annyira Magyarországra, mint inkább a népi demokráciára jellemző...

Az is meglepetés lehetett a sankt-pöltenieknek, hogy az orvosok azonnal állást kapnak, és hogy a betegbiztosításért semmiféle hozzájárulást sem kell fizetni.

A két város hasonló abban is, hogy iparának magját egy nagy vasuti javítóüzem alkotja. Míg azonban Szolnokon a felszabadulás előtti 800 munkás helyett 2600 dolgozik ma az üzemben, Sankt Pöltenben 1938-ban 900 alkalmazottat foglalkoztattak, 1946-ban 1850-et, 1953-ban pedig csak 1150-et.

H. Langbein figyelmét elsősorban az ipari tanulók változott helyzete ragadta meg. Megírja, mennyit költ az állam ezekre a fiatalokra, és hogy azok tanulmányaik befejezése után azonnal szakképzettségüknek megfelelő állást kapnak. Nem úgy a sankt-pölteni ipari tanulók, akik közül ritkán maradhat az egyik vagy a másik az üzemben, és ha később egy részüket a vasut fel is veszi, nem a szakmájuknak megfelelő munkakörben foglalkoztatja őket.

Egyenesen a sankt-pölteni vasutasok gyakran hangoztatott kérdésére felelt az ujságíró, mikor megírta, hogy Magyarországon a vasutas dolgozóknak és családtagjaiknak kedvezményes, illetve szabadjegyük van, és hogy nyugdíjjogosultak. De az már meglepetésként hathatott, hogy a nyugdíjasok - nyugdíjuk csorbitatlanul hagyása mellett - tovább dolgozhatnak szakmájukban.

Mindez következik abból, írja H. Langbein, hogy több a munka, mint a munkás, hogy Magyarországon munkanélküliség helyett a munkáshiány okoz gondot. Bizonyítékul megemlíti, hogy a Szolnok-megyei Néplap hirdetési rovatában egyetlen napon hányféle szakmunkást kerestek a szolnoki és megyei üzemek. Az osztrák ujságokban hirdetőknak legfőljebb háztartási alkalmazottra van szükségük...

A riportsorozat befejező részében a városgazdálkodás néhány problémájáról ír. Szolnok bevételének 30 %-át az állami hozzájárulás teszi ki, Sankt Pöltennek ugyanakkor szükségadót kell fizetnie. Szolnokon 86 millió forintot /a forint kb. megfelel az osztrák schilling értékének/ fordíthatnak csatornázásra, Sankt Pöltennek pedig, ahol ez a munkálat szintén nagyon fontos lenne, nincs pénze.

A cikkek tényeket közölnek, de az ujságíró a végén hozzásegíti az olvasót e tények helyes magyarázatához, a helyes következtetések levonásához. Ha nem is lehet mindenben összehasonlítani a két várost, egy tekintetben nyugodtan összehasonlíthatók: a fejlődés iránya és üteme tekintetében. A pillanatfelvétel talán egyben és másban Sankt Pöltenre lenne kedvezőbb, de a filmfelvétel, mely fejlődésében mutatná a városokat, Szolnok javára billentené a mérleget. "Mert nem lehet letagadni, hogy ott, a Tisza mellett előre mennek, mégpedig nagyon gyorsan."

A befejezéshez nem fűzünk semmiféle megjegyzést. Szószereint idézzük: "Ennek /t.i. a fejlődésnek/ az az oka, hogy Magyarországon a munkások... vannak hatalmon. Nem tudnak csodát tenni, ott kell elkezdeniük, ahol Horthy az országot hagyta... Sok probléma van még Szolnokon - és természetesen nemcsak ebben a városban, hanem egész Magyarországon. De évről-évre kevesebb a probléma; ez a fontos és szép. És azt hiszem, éppen ez az oka annak, hogy bizonyos körök olyan sok pénzt költenek a népi demokráciák elleni izgatásra. Mertha minden sankt-pölteni dolgozó tudná pl., hogy Szolnokon már régen nincs munkanélküli, mindenkinek megvan a tanulási lehetősége és munkája, hogy építkeznek, és hogy évről-évre jobb lesz a helyzet, esetleg azt kívánná, hogy ezt otthon is így csinálják. Annak azonban, hogy Szolnokon a helyzet így alakulhatott, az volt a feltétele, hogy az ember ember által való kizsákmányolásának kiméletlenül hadat üzentek. És hogy ez a nálunk kizsákmányolásból élőknél nem tetszik, - az világos..."

ATOMFIZIKA

és orvostudomány

Husz éve annak, hogy a Joliot-Curie házaspár alumíniumlemezt a radioaktív polónium alfasugárzásának téve ki, azt az érdekes és előre nem várt megállapítást tette, hogy az alumíniumlemezről radioaktív sugárzás akkor is kilépett, ha a polóniumot eltávolították. Ezzel a Joliot-Curie házaspár felfedezte a mesterséges radioaktivitást, amely felfedezést méltán jutalmaztak röviddel utána a Nobel-díjjal. Fermi a gyakorlatban ezt a felfedezést tovább fejlesztette azzal, hogy neutronok hatásának tett ki számos elemet. A neutron a hidrogén atommagjának megfelelő tömegű, de annak pozitív elektromos töltésével szemben - innen kapta az a pozitron - pozitron nevet - elektromosan neutrális részecske (nukleon). A neutronok elektromosan semlegesek, ezért őket a pozitív töltésű atommag nem taszítja el. Így a neutronok magába az atommagba belépnek. Az atommagban a pozitív töltésű elemi részecskék - a pozitronok - száma szabja meg az egyes elemeknek a Mendelejev féle táblázaton elfoglalt helyét, rendszámát. Az atommagban helyet foglaló pozitronok és neutronok együttes száma adja meg ezzel szemben az atomsúlyt. Ha a neutron az atommagba lép, akkor az atom rendszám állandó. Ha a neutron az atommagba lép, akkor az atom rendszáma nyilvánvalóan változatlan marad, ezzel szemben az atomsúly megnő. Így olyan elemekhez juthatunk, amelyek azonos rendszám, azaz a Mendelejev- féle táblázatban azonos hely - izotóp - mellett különféle atomsúlyúak. A neutron felvételével az atommag energiadusabb, azaz gerjesztett állapotba jut, amit az energiatöbbletnek részbeni kisugárzása bizonyos mértékig azáltal szüntetett meg, hogy egy elektront bocsátott ki magából. Ez pedig az egy negatív elektromos töltés veszteség révén egy-egyel nagyobb pozitív töltésűvé változtatja az elemet, azaz a rendszá-

ma egytel megnő. Részben a hatalmastömegű radioaktívanyaggal működő atommáglyák segítségével, részben pedig az atommagot alkotó elemi részecskék /nukleonok/ igen nagy gyorsításra szolgáló sokmillió vagy éppen milliárd volt feszültségű, egyes esetekben mágneses erőterekkel kombinált elektromos berendezések révén sikerült alig áttekinthetően nagyszámu radioaktív sugárzást kibocsájtó a sugárzást ki nem bocsájtó u.n. stabil elemektől atomsúlyukban különböző azaz radioizotópot ipari méretekben is előállítani. Ezek a radioizotópok a természettudományoknak szinte minden területén, de talán a legelsősorban az orvostudományban felhasználásra kerülnek. Felhasználásuk ma még elsősorban azonban kutatási céllal történik, de a gyakorlati alkalmazás is rövidesen biztosra vehető. Orvosi vonatkozásban a 2 atomsúlyu hidrogénnek - a deuteriumnak, amelyet Urey fedezett fel, a radioaktív 3 atomsúlyu hidrogénnek, a tritiumnak, amelynek kimutatása Kamen munkája, a 11 és 14 atomsúlyu szénnek, a 15-ös nitrogénizotópnak, a 32-es foszfornek, a 45-ös mésznek, az 55 és 59 vas és a 131 jódizotópnak van különösebb jelentősége. Ezek részben orvosi vizsgálati tekintetben, részben azonban a gyógyításban jelentősek. Gyógyászati tekintetben az említettek mellett a radioaktív 60 atomsúlyu kobaltnak és a radioaranyaknak van különösebb fontossága. Az izotópnak a gyógyászatban való felhasználása egyes megbetegedések tekintetében olyan jelentőségű, hogy egyenesen fordulatot jelent a megbetegedés gyógyítása terén.

Nagyobb mennyiségű radioizotóp jelenléte esetén a radioizotópot tartalmazó emberi vagy állati szervek a fényképezőlemezt megfeketítik, azaz autoradiográfiájuk révén kimutathatók, sőt mérhetőek. Kisebb mennyiségek esetén, vagy ha a szervezetből a radioizotópot tartalmazó szervet kivenni nem lehet, a radioaktív sugárzást azon az alapon lehet mérni, hogy a sugárzás a levegőt elektromosan vezetővé teszi, és így az elektromosan feltöltött készülék kisülését eredményezi. Ez egyszerű, megbízható és így a gyakorlatban is általánosan elterjedt sugárzásmennyiségmérő vagy doziméter.

Radioszénnek, nitrogénnek, valamint a tritiumnak a szervezetet alkotó szerves vegyületekbe történt beépítése és ezzel azok megjelölése révén - ez a Hevesy által bevezetett radionyomjelző /radiotracer/ módszer - a kérdéses szerves vegyületeknek a szervezeten belüli anyagcseréje vizsgálhatóvá vált az autoradiografiás vagy az elektrométeres dozimetriás eljárást alkalmazva. A radio-

hidrogén, szén, nitrogén stb. izotópokkal végzett biokémiai kutatások egyöntetűen arra engednek következtetni, hogy a radioizotópok az egyes szerves vegyületek anyagcseréjének vizsgálatánál jól beválnak. Így egyes igen komplikált szerkezetű zsírféleségek, mint a szterinek, amik közé a D-vitamin is tartozik, anyagcseréje nagyjából legalábbis megismerhetővé vált. Azzal a reménnyel szemben azonban, hogy ezek a vizsgálatok egyes szerves vegyületek anyagcseréjének, a szervezeten belüli sorsának egyszerű képét fogják adni, meg kell állapítani, hogy ezeknek a szervezeten belül nemcsak egyetlen útja van. A különféle anyagcseretermékek gyakran egyazon anyagon haladnak keresztül anyagcseréjük során különféle irányokba, és így mint anyagcsomópontokról beszélhetünk, hasonlóan a különféle irányokba elágazó vasúti csomópontokhoz. Az egyes megbetegedések vagy befolyásolások ezeken az anyagcsomópontokon át haladó anyagcseretermékek útjának megváltozását eredményezik, és válnak kóros elváltozások vagy végső fokon megbetegedések okozóivá.

A vas egyik alkotója a vörösvértestek legfontosabb hatóanyagának, a vérfestéknek. Az 55 és 59 radioizotóp vas alkalmazása révén megállapították, hogy a vörösvértestek átlagos élettartama 50 nap. Ez idő alatt a vörösvértestekben igen intenzív anyagcsere-folyamatok zajlanak le. A vasanyagcserével kapcsolatosan azt is megállapították, hogy nagyobb, hirtelen vérvesztésénél a vérben keringő vas tartalma azonos vérmennyiségen belül kissé nő, a májé és a bőr megkisebbedik, ezzel szemben a csontvelőben négy-öttszörösére emelkedik. A csontvelő ezt a vasfelszaporodást a fokozott vérképzésben azután értékesíti. A radiovasvizsgálatok a vérszegénység természetének és súlyosságának eldöntése során igen nagy jelentőségűek.

A pajzsmirigymegbetegedések kérdésének nagy gyakorlati jelentősége van meggyünkben is. Gondoljunk csak a Nagykőrűben gyakori golyvára! Ha a vizsgálandó egyénnel éhgyomorra radiojódot itatunk és a nyakára pajzsmirigy területének megfelelően sugárzásmérő elektromos berendezést szerelünk, a pajzsmirigynek jódvisszatartó képessége megítélhetővé válik. A radiojód sugárzásmennyisége révén ugyanis a stabil jódmennyiségre szabályszerűen következtetni lehet. A pajzsmirigy csökkent működésén alapuló golyvás gyermekekénél a pajzsmirigy kevés jódot tart vissza, és így a pajzsmirigyben kevés radiojód lesz. Ez az elektromos mérőberendezésen kis sugárzásmennyiséget fog jelezni. A pajzsmirigy fokozott működésén ala-

puló Basedow-megbetegedésnél pedig a vizsgálat napján és az azt követő néhány napon a radiojód felhalmozódik a pajzsmirigyben, majd a visszatartott radiojód mennyiség ismét a normális emberével lesz azonos. A radiojóddal végzett vizsgálatok nemcsak a megbetegedések megismerése tekintetében jelentenek előrehaladást, hanem a gyógyításban is. Ma már pajzsmirigy-tulmüködések, valamint a pajzsmirigy rákos megbetegedései esetén a radiojód adása révén jó gyógyeredményeket érhetünk el.

A radioizotópok ott gyűlnek össze, ahol az elemek egyébként is felhalmozódnának. Ennek megfelelően a radiovassal a vörösvértest-tulmüközéses megbetegedését /policythaemia/ eredményesen lehet gyógyítani, pedig eddig ennek megfelelő gyógyszerét nem ismertük. A radiovas ugyanis elsősorban a vérképzésben döntő szerepet játszó vöröscsontvelőben halmozódik fel. A fehérvérsejtek maganyagját főképpen foszfortartalmú szerves vegyületek képezik, amelyekben a foszfor helyét a radiofoszfor foglalhatja el. A fehérvérsejtek tömeges felszaporodása, a fehérvérüség /leucaemia/ kitűnő gyógyszerének bizonyult a radiofoszfor: a gyógyítást a röntgensugaras és más sugaras gyógy mód helyett a fehérvérsejtek magjába beépülő radiofoszfor a legökényetesebben koncentrálvá oldja meg.

A radioizotópok között különleges gyakorlati jelentőségre tett szert a 60 atomsúlyi radiokobalt. Ennek alkalmazási területe gyakorlatilag megegyezik a rákos megbetegedések gyógyításában döntő szerepet játszó rádiuméval. A radiokobalt 5,3 év felezésű idejű, a rádiuméval gyakorlatilag azonos sugárzáskomponensű, a nikkelkel könnyen ötvözhető / ez a kobanik /, a rádiuménál lényegesen erősebb sugárzásintenzitású radioaktív elem. A rádiuménál aránytalanul olcsóbb árával és könnyen kezelhetőségével egészben vagy egészben hivatva van a rák sugaras gyógykezelésében a röntgensugárzás mellett a rádium helyét átvenni. Egy szintén igen fontos és nagy gyógyászati jelentőségű radioizotóp, a radioarany, az előállításában hazánkban megoldást nyert. Ennek és a radiokobaltnak nagy arányokban való bevezetése a rákos betegek gyógyításában igen nagy előhaladást fog jelenteni. Ezek a körülmények indokolják a kórházakban radioizotóp-osztályok létesítését.

A radioizotópok bevezetése az orvostudományban mind gyógyászati, mind a betegségek felismerése, diagnosztikája tekintetében nagyfontosságú. A kérdés megismerése azért is kötelességünk, mert az uttörők - az elektront felfedező Lénárt és a radioizotóp-

jelző módszert megteremtő Hevesy - magyar kutatók voltak. De meg kell ismernünk a problémát azért is, mert a radioizotóp-vizsgálatok és kezelések bevezetése az orvostudománynak ma még perspektívában is alig értékelhető előhaladását jelenti.

Dr. Bugyi Balázs

A KUNSÁG ÉLŐ HAGYOMÁNYAIBÓL

Régi nagykun pásztorszállások.

A karcagi Györfly István Múzeum Nagykun Múzeum részére fényképfelvételeket készítve a kunsági városok határ-
részein, a termelőszövetkezetek szebbnél-szebb óljainak, áll-
lattenyésztés céljára szolgáló épületeinek egész sora került
a gép lencséje elé. Ezek a nagyméretű modern építmények jel-
legzetes és szerves elemei annak az új tájképnek, amelyet a
szocialista mezőgazdálkodás a Nagykunszágon kialakít. Szemlél-
ve őket, önkéntelenül is emlékezetünkbe idéződnek azok a ré-
gi feljegyzések és szájhagyományok, amelyek a hajdani szilaj
vagy rideg pásztorkodás, nomád módu állattenyésztés "szállá-
sairól" szólnak. Nem lesz érdektelen, ha történeti visszapi-
lantásként és az összehasonlítás kedvéért legalább egy rövid
tekintetet vetünk a korabeli feljegyzésekből elénk rajzoló-
dó képre.

Mik voltak ezek a "szállások"? - ma már kevesen tud-
ják. A múlt század derekáig nevezték azokat a határbeli primi-
tív, kezdetleges építményeket, amelyeket télire a pásztorok
emeltek, - vagy amint szokták volt mondani: cseperítették, -
a gondjaikra bízott állatok, valamint a maguk védelmére. Fő-
leg a gulyások mesterkedtek össze ilyesmit. Persze, nem vol-
tak ezek olyan méretűek, hogy az öt-hatszáz darabból álló,
vagy a még ennél is nagyobb létszámú gulyát befogadhatták
volna. Ez a szabad ég alatt telelt, az akkor még nagykiter-

jakat, fias teheneket hajtották be a szállás fedele alá. Némelyik szálláson megfelelő nagyságu területet körülvevő köralaku nádkerítést ültettek a pásztorok, amit karámnak neveztek s éjszakára ebbe huzódott be a gulya.

Pásztorviselt karcagi öregek emlékeztek még a Kecskeri nevű határrész nagy karámjára; akkora volt, mint egy vásártér. Hoszszu éveken át eltartott, mert minden idén kijavitották. Befelé hajló, erősen korcolt vastag nádfala a tövébe fekvő jószágot védelmezte a kegyetlen téli szél, hópusztítás ellen. A villás szarvu fehér marha elszenvedte a telet így is. Nem annyira a hideg, inkább a szórét borzoló gonosz szél ártott neki. Szalmát szórtak a pásztorok a karámba s abba, meg a trágyába kaparta be magát a jószág, dermesztő éjszakák idején. A pásztorok tüzet raktak a karám bejárata előtt és ott őrködtek, meg-megkerülve a falat, nehogy a téli nádasok üres böndejü farkasai betörjenek a gulyára. A jó nádfalat ők se tudták egykönnyen kibontani; a zajt azonnal tovább adta a csendes éjszaka s a szegesörvü nagy fehér komondorok szimata is nagyon jó volt. Olykor azonban mégis megesett a baj:

Bojtár legény szomorkodik,
Vén számadó káromkodik,
Négy kár esett a gulyába,
Farkas tört be a karámba.

Szigoru télre számítva szénát is boglyáztak össze a szálláson és ha úgy hozta sora, a pásztorok ebből villáztak szét s ezen járt a gulya, egyébként pedig az avarmezőn legelt, a hó alól is kikaparván a fűvet.

Karcag város egyik jegyzőkönyvéből olvashatjuk, hogy Labonc János két legénnyel 1788-ban "a Bürkös Telekre három jóféle ágasokat vivén ki, tavalyi nádból és az ottan talált omladékból a Szállást készenlétbe tette, óldalára kettős korcot huzott". Igen ám, de valami ógyelgő emberek, hihetőleg ellentétes indulatu "kevélykedő" pásztorok "a Szállás támasztó fáit, őrizetlenül lévén, elhányták s így a vihar könnyen leborította a tetejét s a szalmáját az éren által a Kürtő Szigetig széjjel szórta". Senye Mihály bojtár szerint ez a szállás "hitván volt, avult óldalát a kutya is kikaparta s rogyadozván, a marha a kazlak közé szorult belőle". Viszont Cseppentő Sándor qirciter 19 esztendő s bojtár azt mondotta felőle, hogy "közép ágasa volt olyan, mint ötször a derekam, sima lévén, ott fektemben faragtam rá, akárkinél van, erről megismer-

ném". A takaros ágasnak ugyanis lába kelt. Építkező pásztoremberek kiszemelték maguknak.

Egy másik feljegyzés azt mondja, hogy "Nagy István egy kevi suhancal, aki bojtárképpen ott telelt, a Sós György régi Szállásának harmadéve olyan dudva falat rakott, hogy ha kireperálják az idén is megteszi".

Dudvából /vagyis trágyából/ gyakran készítettek falat, sok összegyűlt a szálláson, jó széleset rakhattak belőle a rendszerint ágasokkal tartott tetőzet alá. Olvashatjuk a jegyzőkönyvből, hogy egyik bojtár eltulajdonítván társa botját, a szállás dudva falába szurta. Mikor aztán amaz a kutyájának vackot ásott a falban, akkor találta meg. Idővel földdé vált az ilyen fal s voltaképpen ekkor indult meg a pusztulása is, mert gyorsan porladt, omladozott.

Látjuk ezekből az adatokból, hogy a szállások néhány ágasfából, nádból és trágyából rakott félszerek, szinféle tákolmányok voltak. De úgy látszik, az iziket is alkalmas építőanyagként tartották, mert Takács Péter azért jelentette fel a városházához Kecskés Mátyást, amiért "a szállásról a tető alá hagyott iziket apránként elszekerezte, még aki az oldalába volt bekötve, azt is kihuzigálta". A vallatásnál aztán kiderült, hogy az eltulajdonított jóféle iziket Sütő Andrással "a maguk szállásának tetejébe rakták be, a szalma alá". Ez lehetett az elterjedt tetőzési mód: gerendákra rakott izik, rá pedig szalma bőven.

Igy aztán megtörtént, hogy ha hosszú tél volt, a gulya csaknem maradéktalanul elfogyasztotta a szállást. A jegyzőkönyvből olvashatjuk, hogy Törő István is azt rótta fel az öreg Timár Gábornak, hogy "gondatlan lévén, a szállás tetejét a jószággal megétette". De bizony, mikor összefagyott vastag hó takarta az avar mezőt s a mocsári szigeteken összekapart kevés réti széna is elfogyott, a koplaló rideg marha nem válogatott, finyáskodott; megette a szállás fedelét, ha nem etették is vele.

Valószínűleg általános helyzet lehetett, hogy tavaszta kelvén a néhány ágason és nád-, dudvafalon kívül nem maradt a szállásból semmi.

Gondolhatjuk, hogy ezek a szinszerű építmények nem sok védelmet nyújthattak a téli idő meátohasága ellen. Az egyik szálláson is elpusztultak a borjuk 1778 telén. Faggatta is az előljáróság a pásztorokat a kár miatt. "Mondottam a fiunak, - vallja egy idősebb tanu, - hogy ha az idő nem gyengülne, éjszakára hányja bé a bejárót

dudvával". Ajtó se volt tehát, csak bejáró rés.

A pásztorok kunyhója se volt különb készületű. Háromöles réti nádból ültették a kerekformájú nagy hegyes kunyhót. Belől betapasztották. Közepén égett a tűz, füstje a csucs mellett vágott kerek lyukon szállt el. Szolgafára, vagy a csucsból kötélén leldőgő kákóra akasztott bográcsban főzött a kisbojtár. Körül a fal tövén volt a nádkévékből, gunyából vetett fekvőhely. Náddal tüzeltek. Ha lelohadt a láng, hamar kihült a kunyhó, ha meg lobogott, meleg volt benn nagyon. Ezért aztán, - mint Györffy István írja "Nagykunsági krónika" című könyvében, - a soros bojtár kinn strázaált, a többi pedig a kunyhóban a tűz körül pórere vetkőzve hencsergett. Öreg pásztorok emlékezete szerint is valóban így volt. Lehajították magukról a gunyát, ami hamar ment, mert mindössze a nyakba vetett hatalmas felkötöttalju bunda, szárközepig érő tőgyfagatya és kurta ing volt ruhabéli viseletük. A bocskor, a bocskorszíjjal feltekert juhbőr kapca maradt csak a lábukon.

Meséli a hagyomány, hogy sok vad tréfa született egy-egy ilyen téli tanyázás idején. Vendége is mindig akadt a szállásnak. Az utszéli csárdák mellett ez volt az ágrólszakadt bolyongók menedéke. A hóviharak, csikorgó éjszakák elől bevette magát a futóbetyár is és a pásztorok közt megpihent, jóllakott.

A bográcsom kívül kormos,
A belseje faggyas, zsiros,
Gyere komám, ülj le mellé,
Itt a kanál, nyuljál belé.

Rakd meg kedvedre a hasad,
Ne félj tőle, ki nem hasad,
Kulacsomból hozzáj jót rá,
Itt a bundám, heveredj rá.

Igy szólt a régi pásztorok vendégmarasztaló szives nótája. Egy másik nóta meg a szállás pusztulásáról emlékezik:

Leégett a bócsai nagy szállás,
Nem maradt meg, csak a kopasz állás,
A hamuját elvitte a szellő,
Nem kár érte, zöldül már a mező...

A szállás igazi pusztulását azonban a kor hozta meg, az idők változása. A térhódító földművelés feltörte, művelés alá vette a legelőket. A nagyarányú állattartás megszűnt, téli szállásra nem lett tovább szükség.

Ez a gazdasági változás, bárha rövid idő alatt is, de mégis fokozatosan következett be, s voltaképpen a szállás nem meg-

szűnt, hanem e fokozatoknak megfelelően formában és rendeltetésében átalakult.

A megcsappant létszámu nyáját, gulyát késő ősszel szétverték. De kinek-kinek még mindig több jószága volt, mintsem az udvarbéli óljában jászol mellé férhetett volna. Kinn a földjén, a határban veretett tehát szállást és ott teleltette, többnyire fel-fogadott "telelős" pásztor ember, bojtár felügyelete alatt. - Ehhez hasonló esetre találunk példát Karcag város 1775. évi jegyzőkönyvében. Egy peres ügyben Sánta János nevű tanu azt vallotta, hogy "Csaplár Kovács István adós lévén a borába János görögnek, bizonyosan nem tudja, ha maga nem adta-é Cs. Kovács István a görögnek a földet, vagy pedig executionaliter vétetett el tőle, hanem azt tapasztalta, hogy a görög azután szállást csinált rajta". Szabó Mihály szintén ilyen értelemben vall, mondván: "... a görög egy télen telelt is rajta marhájával".

Ugyanez a jegyzőkönyv őrzött meg egy másik érdekes adatot is, amely egy civakodás ügyében megejtett tanuvallatás során vetődött fel. Pásztor Mátyás mondotta, hogy a kérdéses alkalommal jelen volt "a Szarka József ur szállásán, a méhek felferésekor, de minthogy a méhek körül forgolódtam, mint kezdődött a civakodás, különben nem tudja". Szűcs Istvánt nevezi meg tanunak, aki az ólban volt, a tűz mellett, ahol a civakodás esett.

Ezen a szálláson már nem csak pásztori építmények vannak, hanem méhes is és tüzhelyes ól, amely kezesjóság elhelyezésére szolgál. Ez az adat tehát amellet szól, hogy a Nagykunságban a szállást a tanya ősének tekinthetjük. A pásztorszállás a nomád állattenyésztés megszűnésével átalakul földművelő tanyává.

Szűcs Sándor

JEGYZET

A Nagykunság szilaj-pásztorokodását ismerteti Györffy István "Nagykunsági krónika" című könyve.

A Nagykunsággal szomszédos területek multbeli jószágteleltetésével foglalkoznak a következő munkák:

Balogh István: A jószág teleltetése Debrecen környékén. /Debrecen, 1938./

Szűcs Sándor: Sárréti pásztorszállások a mult évszázadban. /Debreceni Szemle, 1944./

A nagykun tanya néprajzát tárgyaló művek:

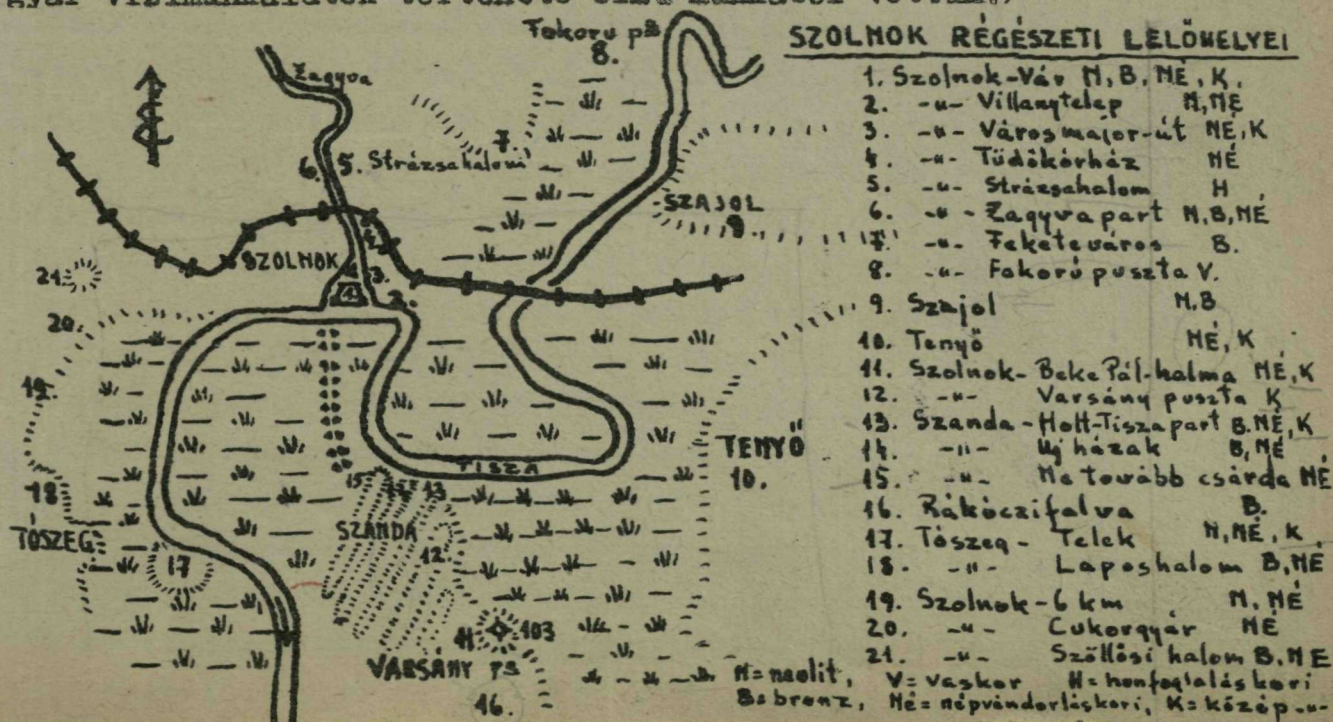
Györffy István: A nagykun tanya /Néprajzi Értesítő, 1910./

Vargha László: A tilalmasi tanyak építkezése. /Budapest,

r"k meg, hogy vajjon milyen szerepet játszott ez a hely a történelem folyamán. Ha kezünkbe vesszük Szabó László: Magyarország földrajza - című munkáját, mely az idén jelent meg, meglepődve tapasztalhatjuk, hogy az abban szereplő "Hazánk ősi utvonalai" című térképen nyomát sem látjuk Szolnokon keresztül vezető utnak. Pedig egyébként részletesen mutatja Dunántul utjait és azokat, amelyek az Alföld É-i peremén és a Duna-Tisza közén vezetnek. Nehezen érthető ez a hiányosság, hiszen a mai uthálózat fontosabb utjai évezredek óta használt kereskedelmi utvonalak irányát követik.

De a szakirodalom alapos áttanulmányozása is más eredményt mutat. László Gyula: Budapest története I. kötetében már 1942-ben foglalkozik ezzel a kérdéssel és a IX-X. század kereskedelmi utvonalaival ábrázoló térképén a Szolnok-Strázshalmi tarsolylemez alapján a főutvonalak között jelzi a Pest-Szolnok-Királyhágó-i vonalat és megjegyzi róla, hogy ez nagyjából megegyezik a római korban, majd a középkorban használt utvonallakkal.

Amit László Gyula néhány régészeti lelet alapján megállapított, azt igazolják a szolnoki muzeum által az elmúlt években végzett leletmentő ásatások eredményei, valamint a levéltári kutatásoknak Szolnokra vonatkozó adatai is. Ezek alapján leszögezhetjük, hogy Szolnok valóban jelentős helyen fekszik. A neolit kortól kezdve megtaláltuk itt minden kor településének nyomait. Mielőtt Szolnok rövid településtörténetén végigfutnánk, nézzük meg a mellékelt térképet, amely Magyarország árterületeit ábrázolja. /A térképet a magyar vizimunkálatok története című munkából vettük./

SZOLNOK RÉGÉSZETI LEJÖVŐJEI

1. Szolnok-Vár N, B, NE, K
 2. -" Villanytelep H, NE
 3. -" Városmajor-út NE, K
 4. -" Tüdőkórház NE
 5. -" Strázshalom H
 6. -" Zagyva part N, B, NE
 7. -" Feketeváros B
 8. -" Fakorú puszta V
 9. Szajol N, B
 10. Tenyő NE, K
 11. Szolnok-Beke Pál-halma NE, K
 12. -" Varsány puszta K
 13. Szanda-Holt-Tiszapart B, NE, K
 14. -" Új házak B, NE
 15. -" Ne tovább csárda NE
 16. Rákóczi falva B
 17. Töszeg-Telek H, NE, K
 18. -" Laposhalom B, NE
 19. Szolnok-6 km N, NE
 20. -" Cukorgyár NE
 21. -" Szőlősi halom B, NE
- H=neolit, V=vaskor H=honfoglalás kori
B=bronz, Né=népvándorláskori, K=közép-u-

A szabályozások előtti idők mocsaras kiöntéseit és árvizekkel borított területeket szemmel tartva, megállapíthatjuk, hogy Szolnok jelentőségét főleg három tényezőnek köszönheti:

1./ Átkelőhely a Tiszán és a Tisza árterületén. A folyó árterülete ugyanis legtöbb helyen 20-30 kilométert is eléri, Szolnoknál azonban az ártér a Vár és a Szanda-i parti dűnesor között összeszűkül 4-4.5 km-re.

2./ Ez az átkelőhely a Buda-Erdély közti ősi kereskedelmi ut vonalába is esik.

3./ A Tisza-Zagyva folyó torkolata egyuttal árvizmentes magaslat is, amely kiválóan alkalmas emberi megtelepedésre.

Mindhárom tényező külön-külön is települést eredményez. Ezek együttes hatása azonban érthetővé teszi, hogy Szolnok területe lakott volt minden korban és minden időben. Az ásatások eredményeiből még azt is kiolvashatjuk, hogy a történelmi idők folyamán az átkelőhelynek hol a jobb-, hol a balparti része jutott nagyobb jelentőségre.

A Zagyva torkolat környékén talált neolitikori leletek bizonyítékok az első emberi településre. A villanytelepnél előkerült festett bükki edény legszebb hazai leleteink egyike ebből a korból. A Zagyva parton elterülő Tűzköves-ér neve is jó lelőhelyre mutat. Ez időtől kezdve szinte megszakítás nélkül követik egymást a bronzkori, vaskori, népvándorláskori megtelepedések. A szolnoki váralatti Tiszapart bronzkori leletei, az átkelőhely túlsó végén lévő Szanda és Varsány bronzkori urnatemetői és a közelben lévő tószegi Laposhalom európai hírű lakótelepe gazdag anyagot nyújtanak e kor emberének ismeretéhez. A Szolnok-Fokorupusztai aranylelet vaskori emlékanyaghoz tartozik.

A római korban is jelentős hely volt Szolnok, mint átkelőhely. Pannoniához való közelsége /Aquincum, Dunapentele, stb./ és a Dáciához vezető ut rövidege miatt volt forgalmas. Ez a magyarázata a sok itt talált római pénznek és az átkelőhely mindkét végén lévő szarmata-jazig temetőknek és telepeknek. A szanda-i részen előkerült anyag és lelőhely nagyobb száma azt bizonyítja, hogy a római időkben inkább a tiszántuli rész volt a jelentősebb. A népvándorlás korának leleteiből meg kell még említenünk a 170 sírból álló szandai gepidatemetőt a hunkorszakból. Számos avar lelet a honfoglalás koráig vezet bennünket, ahonnan legszebb emlékünknél már említett tarsolylemez bizonyítja, hogy akkor is lakott hely

volt.

Árpádkorban pedig várispánság és megyeszékhely lesz. Szolnok neve mint személynév 1046-ban fordul elő először, 1075-ben pedig a Garamszentbenedeki apátság egyik oklevele a szolnoki utat és Szolnok város polgárait említi. Az átkelőhely két végén 10 falu volt Szolnokon kívül. Igen jelentős volt sószállításáról. A szamosvidéki sót usztatták ideig. Az Aranybulla 1222-ben már Szeged mellett Szolnokot említi mint sókikötő helyet. Ebben a korban jelentőségét bizonyítja az a tény, hogy az erdélyi vajdák szívesen laktak Szolnokon. A tatárjárás alatt elpusztult ugyan, de Zsigmond idejében neves hely. Kiváltságlevelet is kapnak a város lakói.

Jelentősége különösen megnő a török kor kezdetén. Négy száz évvel ezelőtt ugyanis a fenyegető török veszély elhárítására igen sok várat megerősítettek és néhány fontosabb helyen új várat is emeltek. Szolnok várát is ekkor kezdték építeni. 1549-ben Dobó István és Heves vármegye közönsége sürgeti a hely megerősítését. Levelaikből láthatjuk, milyen jelentőséget tulajdonítanak Szolnoknak. Kémek útján ugyanis arról értesülnek, hogy a török akarja e helyet megerősíteni. Látják a kérdéses erődítés fontosságát és kérvényekkel fordulnak a kamarai tanácsosokhoz, akadályozzák meg a török tervét és magyar erősséget emeljenek a Tisza-Zagyva összefolyásánál. Egerből 1549. március 11-én jelentik ... "most érkezett hozzánk néhány kém, ezek azt beszélik, hogy a török birodalom hódoltsága alatt lévő várakból a rác hajósok és a gyalogság Nándorfejérvárra szállítottak, ahol igen sok naszád és gyorsjáratu hajó van. Ugy értették, hogy a Tiszán fognak evezni és a Tisza és Zagyva összefolyása által képezett szögletben, Szolnok közelében várat akarnak emelni és azt a legjobban megerősíteni... Minthogy földünket és a tiszántúliakat a leggyorsabb pusztulás és romlás fenyegeti... az lenne a legjobb és hirtelen a leggyorsabban kivihető, hogy ő felsége megparancsolja a hadvezérnek és főkapitányoknak, hogy itt várat építsenek, mert innen egész Erdélyig, Lengyelországig, Moldváig, Havasalföldig a legnagyobb felügyeletet és védelmet lehetne gyakorolni..." /Heves vármegye a közönségnek latin nyelven írt eredeti levele az Országos Levéltár Nádasdy-féle irattai között./

Palánkvárát 1550-ben meg is építik, sőt a várost is falal veszik körül. De 1552-ben mégis török kézre kerül és szandzsák székhely lesz. Az átkelés megkönnyítésére 1562-ben a törökök építik

ez első állandó cölöphidat a Tiszán a szolnoki vár védelme alatt. A törköktől 1685-ben foglalják vissza a várat. A kuruc korban négyszer égetik fel a várat és építik fel újra, majd néhány évre lakatlan lesz a város.

A XVIII. században ismét fellendül a sószállítás. A korabeli térképek Szolnokot, mint a legnagyobb forgalmat lebonyolító sóházat említik. A Szamosról és Máramarosból tutajokon jön le a só. Itt kirakják és tengelyen szállítják Budára és az ország legtöbb városába. Nem okoz meglepetést, ha megemlítjük, hogy a Duna-Tisza csatorna terve Szolnok - Pest között először 1715-ben az akkori szolnoki várparancsnok fejében született meg. Így akarta a só t könnyebben Budára, majd a Dunán fel Bécsbe és a többi városokba szállítani.

Igy érthetővé válik az is, hogy a Pest-Vác közti vasutvonal után miért a Pest-Szolnok közti vasút épült meg 1847-ben. Átkelőhelye és hidja jelentős energiát szolgáltatott Szolnok fejlődéséhez. A tiszai gőzhajózás megindítása a múlt század harmincas éveiben növeli gazdasági és kereskedelmi jelentőségét. A vasutak további kiépítése pedig ugrásszerű fejlődésre készíteti a várost. Jellegetek megfelelően a Közlekedési Műszaki Egyetemet kormányzatunk Szolnokon mint közlekedési gócpontban fejleszti ki.

Összefoglalva megállapíthatjuk, hogy Szolnok ósrégi városnak gazdag és jelentős történelmi múltja van. Alig van még egy magyar város, amely annyira ki lett volna téve a különböző korok pusztításainak, mint éppen Szolnok. Szerencsétlen történelmi események és körülmények okozta pusztulásaiból azonban szerencsés földrajzi helyzete miatt mindig újjáéledt és virágzásnak indult.

Kaposvári Gyula

A Társulat ÉLETÉBŐL

A Társadalom- és Természettudományi Ismeretterjesztő Társulat szolnokmegyei szervezete 1953. szeptember 27-én alakult meg. Ma 367 tagja van: orvosok, mérnökök, vezető párt- és állami funkcionáriusok, pedagógusok, agronómusok, egyetemi tanárok, kutatók, képző-és zeneművészek, muzeumok vezetői, újságírók, népművészek, a megye értelmiségének legjobbjai.

A szervezet keretei között nyolc szakosztály működik: a politikai, történelmi, irodalmi, művészeti, agronomiai, műszaki-fizikai, egészségügyi-biológiai és a földrajzi szakosztály.

A nyolc szakosztályon belül - a szervezet előtt álló feladatok jobb elvégzése érdekében - 35 munkacsoport alakult.

A megyei szervezet munkáját választott vezetőség irányítja. Elnök: Turányi István mérnök, a Közlekedési Műszaki Egyetem dékánja, elnökhelyettesek: Hack Márton, a megyei tanács oktatási osztályának vezetője, dr. Schlammadinger József egyetemi magántanár, a megyei tanács kórháza osztályvezető főorvosa. Az elnökség tagjai: Bozsik Tibor, a megyei tanács gépállomási csoportjának vezetője, Hegedüs Lajos, a Szolnoki Cukorgyár főmérnöke, Hegedüs Lajos, a Közlekedési Műszaki Egyetem adjunktusa, Helyes Endre, a Mezőturi Mezőgazdasági Technikum igazgatója, Kaposvári Gyula, a Szolnoki Damjanich János Múzeum igazgatója, Kácsor Ferenc, a kisújszállási diákotthon vezetője, Kiss László, a MDP megyei bizottsága agit. prop. osztályának vezetője, Kisfaludi Sándor, a szolnokmegyei Versegyhelyi könyvtár vezetője, Kun Elek, a megyei tanács népművelési osztályának vezetője, dr. Magyar Árpád, a megyei bíróság elnöke, Márk Albert mérnök, dr. Perényi György, a szolnoki tüdőgyógyintézet igazgató-főorvosa, dr. Réti Ferenc, a megyei tanács igazgatási osztályának vezetője, dr. Sarkady László, a megyei tanács kórháza osztályvezető főorvosa, dr. Selmeczy László, a Közlekedési Műszaki Egyetem tanulmányi osztályának vezetője, dr. Suchy Dezső, a megyei tanács egészségügyi osztályának vezetője, Szurmay Ernő, a megyei tanács oktatási osztályának szakfelügyelője, Vedródy Gusztáv, a Megyei Állattenyésztési Igazgatóság vezetője.

A megyei szervezet ügyeinek intézését ellenőrző bizottság vizsgálja felül. A bizottság tagjai: Ari Sándor, a kisújszállási Mórlicz Zsigmond Gimnázium igazgatója, dr. H. Czukrasz Ida egyetemi magántanár, a megyei tanács kórháza osztályvezető főorvosa, Dux Erik, a Közlekedési Műszaki Egyetem tanszékvezető docense.

A választott vezetőség a Társulat központja irányítása, illetve ellenőrzése mellett végzi munkáját a megyei szervezet tit-

kárság. Megyei titkár: Török Lehel középisk. tanár. A titkárságot most szervezik át: az eddigi félfüggetlenített szakmai titkárok helyett 3 függetlenített titkár intézi a megyei szervezet ügyeit.

Az egyes szakosztályok vezetői a következők: politikai: dr. Réti Ferenc, történelmi: Kaposvári Gyula, irodalmi: Szurmay Ernő, művészeti: Daniss Győző, agronomiai: Bozsik Tibor, műszaki-fizikai: Haszpra Ottó, a Közlekedési Műszaki Egyetem adjunktusa, egészségügyi: dr. Suchy Dezső /a biológiai csoporté: Szívós Éva gimnáziumi tanár/, földrajzi: dr. Selmeczi László.

Ez év júniusáig a megye hat városában, Törökmiklóson, Jászberényben, Kisujszálláson, Karcagon, Mezőtúron, Turkevén alakult meg a megyei szervezet egy-egy vidéki osztálya. A jászapáti, kunhegyesi, tiszafüredi és kunmártoni járásokban a jövőben ugyan csak sor kerül a vidéki osztály megalakulására. Az alap létrehozásukra megvan, hiszen ezekben a járásokban kiváló előadók végeznek ismeretterjesztő munkát.

Az eltelt háromnegyed év alatt a megyei szervezet a megye területén 908 előadást rendezett. Ezekben 67.742 dolgozó vett részt. Átlagosan tehát 74 dolgozó látogatta egy-egy előadásunkat. A hallgatók száma természetesen havonként változott. Az elmúlt év októberében 81 volt az átlag, januárban ez 48-ra csökkent, azóta pedig fokozatosan emelkedve júniusban már 101-re nőtt. Még nagyobb nyilvánossághoz jutott a megyei szervezet a Megyei Vezetékes Rádió révén, amelynek 16.000 előfizetője van. A stúdióból 55 előadás hangzott el különféle tudományos és művészeti kérdésekről. Ezeknek az előadásoknak legnagyobb része a mezőgazdaság fejlesztését szolgálta.

A Szolnoki Állami Szigligeti Színházban átlagosan 5-6000 főnyi közönség előtt öt reprezentatív nagyelőadást rendezett a megyei szervezet megalakulása óta. A Csokonai-, Jókai- és Csehov- emlékesteken színvonalas előadás és kísérműsor mutatta be a költők és az írók életét, munkáját és műveit. A kísérműsorban az Állami Szigligeti Színház művészei, a Szolnoki Járműjavító ÚV és a MÁV Fűtőház kulturocsoportjai működtek közre. A Bach-Händel-Corelli-Mozart hangversenyen fellépő szolnoki művészek mellett Jancsin Ferenc hegedűművész, a Magyar Népköztársaság érdemes művésze, Mándy Margit dalénekesnő és Sándor Margit zongoraművésznő vendégszerepeltek. Dr. Wald Béla kandidátus, az Országos Rákkutató Intézet tudományos vezetője a rákbetegségről tartott orvosi nagyelőadást.

Érdekes és nem utolsósorban értékes szint adtak a szervezet munkájának az előbb havonta, majd kéthetenként rendezett klubestek. Ezek színvonalas tartalmukkal, fesztelén, baráti hangulatukkal, gyakran derüs és szellemes légkörükkel igen népszerűvé váltak a tagok és a vendégek körében. Eddig összesen nyolc klubest zajlott le előadással és vitával egybekötve. Dux Erik "A végtelen fogalmának kialakulása", dr. Schlammadinger József a "Nemi betegségek és a civilizáció", dr. Dankó Sándor megyei tanácsvezető bíró "Hogyan ismeri meg a bíró az igazságot?", Kaposvári Gyula "Szolnok - a népek országútján" címmel tartottak a klubesteken a többi között előadást.

Irodalmi szakosztály

Elnök: Szurmay Ernő középisk.tanár

Elnökhelyettes: Szalai Jánosné középisk.ig.

Titkár: Botond Erzsébet középisk.tanár

Egyik legnépesebb szakosztályunk: 51 tagja van. Legtöbben - a tagok 88 %-a - pedagógusok: középiskolai és általános iskolai tanárok. Akad azonban közöttük jogász, újságíró, könyvtáros és párt-, illetve tömegszervezeti funkcionárius is. A szakosztálynak a jászberényi és a kunszentmártoni járás kivételével a megye minden városában és járásban van tagja. Mégsem lehetünk megelégedve a területi megoszlással. A városi tagok száma 42, és mindössze 9 tag lakik a járások községeiben.

A szakosztály nem foglalkoztatja eléggé tagjait. / Ebben sajnos, nem áll egyedül a megyei szervezetben. / A tagok 43 % - a számszerint 22-en - 1954. első felében egyáltalában nem tartott előadást. Ehhez még azt is hozzá kell tennünk, hogy 6 alkalommal más szakosztályok, főleg a történelmi szakosztály tagjai szerepeltek irodalmi előadáson. A legszorgalmasabb előadók megérdemlik, hogy feljegyezzük nevüket. 12 előadást tartott: Borók Imre dr./Kisujszállás/; 10-et Kunráth Sándor /Jászszentandrás/; 8-at Illyés Mózes /Szolnok/ és Szurmay Ernő /Szolnok/; 7-et Szabolcs Árpád /Turkeve/ és Török Lehel /Szolnok/; 6-ot Molnár Dániel /Törökszentmiklós/.

Jó az előadások területi megoszlása, de - az említett irodalmi érdeklődés ellenére - 4 járásban /szolnoki, jászberényi, tiszafüredi, kunszentmártoni/ 1954. első felében még nem hangzott el irodalmi előadás. A szakosztály vezetőségének - a tagok segítségével - el kell jutnia ezekre a területekre is. Ugyancsak arra is ügyelnie kell, hogy minél több üzemben különösen pedig termelőszövetkezetben tartson előadást. /Ez a hiba, sajnos szintén nemcsak az irodalmi szakosztály sajátja.../

Az irodalmi szakosztály tartotta a legtöbb előadást az 1954. év első felében. Jóval túlteljesítette a tervet -- legalábbis számszerűen. Összesen 115 előadással szerepel a statisztikában. /Ebből 5-öt a megyei vezetékes rádióban szerveztek/. 10.811 hallgató előtt beszéltek a magyar és világirodalom legnagyobb íróiról, költőiről és alkotásaikról. Ez azt jelenti, hogy az előadásokat átlagosan 98 hallgató hallgatta meg. A havi átlagos hallgatószám nem egy hónapban volt 100 fölött: júniusban 150, márciusban 123, májusban 103. De a "legrosszabb" hónapban - januárban - sem esett 67 alá. A számszerű eredmények között ez a legszebb, mert ez nemcsak egyszerű szám, hanem az érdeklődés és a előadások sikerének fokmérője is. Pedig ezek között nem szerepel a rádióelőadások hallgatósága! Ezt is hozzászámítva, nyugodtan mondhatjuk, hogy közel 60.000 ember előtt végeztek irodalmi ismeretterjesztő és népszerűsítő munkát.

A dolgozók legszivesebben a Petőfiről, Jókairól és Móricz Zsigmondról szóló előadásokat fogadták. De Arany János, Ady Endre és

József Attila sem maradnak népszerűségben és így előadás-számban a többiek mögött. A szakosztály előadói sokszor beszéltek a szovjet irodalom kimagasló alkotásairól is. Elsősorban a jól kidolgozott központi vázlatok alapján tartottak előadást. Ez helyes, de a megyei irodalmi hagyományok feldolgozása, újabb témák kidolgozása is a szakosztály jövő feladatai közé tartozik.

Az irodalmi szakosztály életképességét és elevenességét a művészeti szakosztállyal közösen rendezett két nagy emléktünnepély és a színházi viták mutatják legmeggyőzőbben. Május 3-án Jókai Mór július 5-én A.P.Csehov halálának 50. évfordulója alkalmával rendeztek nagyszabású emléktünnepélyt a szolnoki Szigligeti Színházban a művészeti szakosztály színész- és zeneművésztagjainak közreműködésével. Első ízben fordult elő Szolnokon, hogy emléktünnepély meghallgatásáért belépődíjat kellett fizetni. Éppen ezért nagy eredmény, hogy az érdeklődők mindkét alkalommal majdnem teljesen megtöltötték a színház nézőterét. Ez főképpen a TIT egyre növekvő tekintélyének és a műsor magas színvonalának köszönhető.

A színházi viták egész kulturális eseményszámba mentek Szolnokon. Újabb és újabb érdeklődők töltötték meg a társulati helyiségeket, melyek nem egyszer szűknek és főként ilyen célra alkalmatlannak bizonyultak. Színész és néző találkoztak ezeken a klubesteken. E színházi viták nemcsak arra voltak alkalmasak, hogy Szolnok - és ezzel a megye - színházi kulturájának fejlődését segítsék elő, hanem nagy szolgálatot tettek a megyei szervezet belső életének kialakítása terén is. Más szakosztály is tartott klubesteket vagy tudományos esteket, de ezek mozgatták meg legjobban a tagságot. Mozgalmas belső élet nélkül viszont élénk társulati munka, fejlődés el sem képzelhető.

Ha az irodalmi szakosztály szakosztályüléseit is tartalmasabbá teszi és megindítja a munkacsoportok működését, példaképtül szolgálhat a többi szakosztályoknak.

Művészeti szakosztály.

Elnök: D a n i s s G y ő z ő színművész

Elnök-helyettes: P. Bak János festőművész
Kóbor Antal zeneisk. igazgató

Titkár: Bótos Sándor festőművész

Egyik legkevesebb tagot számláló szakosztályunk. A 27 tag között képviselve vannak a képzőművészek /15 tag - 55 %/, a zeneművészek /8 tag - 29 %/ és a színművészek /3 tag -11 %/, sőt - nagyon helyesen - 1 funkcionárius személyében azok is, akik "hivatalból" foglalkoznak a művészettel. A szakosztály tagjainak több mint a fele /15 tag/ szolnoki. Ez a dolog természetéből adódik: itt van a művésztelep és a színház, valamint az egyre fejlődő zeneiskola. Ennél a szakosztállynál azt kell mondanunk, hogy "csupán" 2 városban /Kisujszállás, Turkeve/ és 4 járásban /szolnoki, jászapáti, törökszentmiklósi, kunszentmártoni/ nincs művészeti előadónk.

Egyelőre azonban a szakosztály vezetősége nem találta még meg a tagok ismeretterjesztő munkájának helyes megszervezési módját. Ez tükröződik abban, hogy a tagok 81 %-a /22 tag/ az 1954. év első felében még nem tartott előadást, de ha a művészi alkotások bemutatását, a fellépéseket is számítjuk, akkor is a tagok 67 %-a /18 tag/ nem fejtett még kis különösebb tevékenységet.

Mindössze 18 művészeti előadás hangzott el fél év alatt, ebből 4 a megyei vezetékes rádióban. Ez azt jelenti, hogy tagonként átlagosan nem jut 1 előadás sem. Egynél több alkalommal csupán 4 tag szerepelt. 4-szer: Kóbor Antal /Szolnok/; 2-szer: Orbán Leó /Szolnok/, Mezriczky Lajos /Szolnok/ és Szép Zoltán /Szolnok/.

A hallgatóság átlagos száma viszont meghaladja bármelyik szakosztály teljesítményét. Művészeti előadásainkon 2867 hallgató vett részt, ami előadásonként 205 hallgatót jelent. Hozzászámítva a rádióhallgatókat, 40.000 körül jár azoknak a száma, akik előtt művészeti ismeretterjesztő munkát végeztünk. Ez pedig egyáltalában nem lebecsülendő szám!

Persze baj van az előadások területi megoszlásával. Vidéken csupán Mezőtúrról jelentettek a fél év alatt egyetlen művészeti előadást. A művészeti szakosztály - a tagság összetétele miatt - nehezebb helyzetben van, mint a többiek, de mégis meg kell keresnie a lehetőséget a művészeti ismeretterjesztés szélesebb körben való végzésének.

Az előadások fele a zene köréből vette tárgyát. Ezek részint hanglemezzel illusztrálták az elmondottakat /Liszt, Csajkovszkij, Az orosz és szovjet zeneművészet/, részint 2 nagy hangverseny /Haydn-Mozart és Bach-Händel-Corelli-Mozart/ bevezető előadásként hangzottak el. Ezek a nagy rendezvények magyarázzák a hallgatók magas számát is.

Kevés előadás hangzott el a színművészetről, és képzőművészeink is egyelőre szívesebben szerepelnek alkotásaikkal, mint ismeretterjesztő előadással...

A színművész-tagok lelkes munkájának is köszönhető, hogy az irodalmi szakosztállyal karöltve rendezett színházi viták jól sikerültek. Hozzászólásaikból a vita résztvevői sok mindent megismertek a színművész munkájának "rejtelseiből". Közreműködésük nagyban elősegítette a Jókai- és Csehov-est magas művészi színvonalát és sikerét is.

A jövőben a szakosztálynak legfontosabb feladata, hogy megértesse tagjaival: a TTIT rájuk elsősorban nem mint alkotó művészekre, hanem mind a művészeti ismeretterjesztés munkásaira, népünk művészi izlésének tudatos fejlesztőire számít.

A Kultúrforradalom HÍREI

A szolnoki Fűtőház dolgozói több mint 1000 személyt befogadó szabadtéri színpadot építettek, melyet augusztus 8-án a Vasutas Nap keretében avattak fel.

...

Elkészült a szolnoki Damjanich-Muzeum kiállítóhelyisége. Az első kiállítás aug. 20-án nyílt meg: a megye képzőművészeinek és népművészeinek alkotásait mutatták be "Képzőművészek - Népművészek" címmel.

...

Palatinusz Ferenc hunyadfalvi népi faragóművész szobraiból aug. 20-án kiállítás nyílt meg Szolnokon a Damjanich - Muzeumban.

...

Szolnoki Kulturcsoportok és művészek nagyszerű műsoros estet rendeztek augusztusban az árvizkárosultak javára.

...

A TTIT megyei szervezete az MSZT segítségével Szolnokon klubot nyit a közeljövőben a Társulat tagjai és az értelmiségi dolgozók számára.

...

A Megyei Tanács Népművelési Osztálya mellett 1953. szeptemberében alakult meg a Megyei Néprajzi Munkaközösség. Értékes gyűjtőmunkájára a Magyar Rádió is felfigyelt és aug. 4-én a Kossuth-rádióban ismertette eddigi munkájának eredményeit.

...

Szolnok megyéből négyen vettek részt a Népművészeti Intézet Budapesten megrendezett népzenei lejegyző tanfolyamán.

...

Augusztus 16-án jelölték ki az MTH-iskola melletti kertben a 6 millió Ft-os beruházással épülő szolnoki Kulturház végleges helyét. Az építkezést még az ősszel megkezdik és 1955-ben fejezik be.

...

Ujabb, 400 nézőt befogadó mozi létesül szeptemberben Szolnokon, a jelenlegi Móricz Zsigmond-kulturotthon helyén.

...

A Megyei Tanács Népművelési Osztálya a felszabadulás 10. évfordulójára helytörténeti pályázatot írt ki, melyre eddig 10 pályázat érkezett. A határidő: 1954. december 31.

...

A szolnoki Várban helyreállítandó török kut építési munkái még ez év szeptemberében megindulnak. A korabeli formáju

Olvására ajánljuk:

Végyvári Lajos. Szolnoki művészet.
/1852-1952./ Művelt Nép, 1952., 80+
XL old.

Eddig egyetlen összefüggő tanulmány sem jelent meg az európaszer- te ismert szolnoki művésztelepről. Végyvári éppen ezért nagy mulasztást pótol. Nagy tárgyi ismerettel, alapos gondossággal megírt művében reális képet ad a szolnoki művésztelep száz évéről. A szolnoki táj festői- ségét elsőként egy osztrák festőmű- vész, Pettenkofen ismerte fel. Olyan hatással volt rá, hogy művészete majdnem magyarrá vált. Nemsokára kis festőtábor csoportosult köré, majd Munkácsy-tanítványok jelentek meg /Deák-Ébner, Bihari/. E második kor- szak eredménye a paraszti téma és az osztályviszonyok felismerése. A harmadik korszak fejlődési menetét erősen akadályozta az uralkodóosz- tály. Az élre dzsentrík kerültek. Ezekhez kellett hasomlniok a hala- dóbbaknak is, ha élni akartak. Ezt a korszakot a közömbösség jelleme- zte, tájkép-és állatfestéssel fog- lalkoztak /Fényes, Koszta, Pór/. 1902-ben megalapították a szolnoki művésztelepet. Első lakói: Bihari, Fényes, Hegedűs László, Katona, Kernstock, Mednyánszky, Mihalik, Pongrácz, Szilányi, Vaszary. Ettől kezdve Szolnok nem ellenlábasa Nagy- bányának, de kialakult irányzata nincs. Találkozunk ugyan a kritikai realizmussal előbb is, de mégis a különböző izmusok uralkodnak. A ne- gyedik korszak legjelentősebbje Aba- Novák Vilmos. A II. világháború a mű- vészeket elűzte: úgy festett, hogy előbbé nem lesz benne élet. A fel- szabadulás után azonban új élet kezdődött, és ez a művészeti élet a szocialista realizmus irányában indult el. Az új korszak művészei: Benedek, Chiovini, Patay, Bótos.

László Gyula: Lehel kürtje.
Népművelési Minisztérium Mu-
zeumi Főosztálya, 1953., 23 l./
/8 képes táblával és 1 rajzzal/

A kiadvány nemcsak képekben mu-
tatja be egyik becses történe-
ti emlékünket, hanem magyarázó
szövegében beszámol arról, hogy
mi a tudomány álláspontja a Le-
hel-mondával és a kürttel kap-
csolatban. A kis füzet megismer-
teti az olvasót a magyar mult e-
gyik legszebb hősi mondájának
krónikáinkban található, foly-
ton gazdagodó változataival, Ano-
nymustól a Képes Krónikáig. A
Lehel-monda magva történeti e-
semény, Lehel kétségtelenül tör-
téneti személy. Lehel vezér és
kürtje nem a nép képzeletvilágá-
ban került egymás mellé, hanem
éppen olyan történeti valóság,
mint a magyar vezér kivégzése.
A kürt a pusztai nomád népeknél
méltóság jelvénye, s úgy látszik,
Lehel volt törzsfőink közül a
kürt hordozója. A monda néptünk
történeti szemléletéből alakult,
színesebbé vált más középkori
mondák elemeivel, s utolsó mon-
data régi hitvilágunk emlékét őr-
zi. A monda egy remek elefánt-
csontkürthöz tapadt, melyet a
XVII. század óta Lehel-kürtjének
tartottak. A továbbiakban a szer-
ző magáról a kürttről, annak ere-
detéről ír. A kürt a X.-XI. sz.
táján készült bizánci munka. Eb-
ben az időben más bizánci és e-
gyiptomi munka is eljutott hoz-
sánk /pl. a magyar korona alsó
pántja/. Ezek mind fejedelmi ér-
tékű és szépségű darabok, s eb-
be a sorozatba beleilleszkedik
Lehel kürtje is. Ez a korában is
nagy értéket jelentő kürt minden
valószínűség szerint méltóságjel-

Végvári könyve élményszerűen tárja elénk a 102 éves szolnoki művészet fejlődését első lépésétől napjainkig. 40 reprodukció élénkíti és teszi értékesé a kötetet.

Papi Lajos

vény volt. Művészi értéke elegendő, hogy ezzé váljék. Nem is az a lényege, hogy éppen a Jászberényben őrzött kürt volt-e Lehel méltóságjelvénye. A kürt nemzeti múltunk egyik hősi korszakát s nagy hőst idézi emlékezetünkbe.

Mohácsy Lina

OLVASÓINKHOZ!

Most induló folyóiratunk akkor fog megfelelni célkitűzésének, ha munkájában a Társulat megyei szervezetének egész tagságára számíthat. Arra kérjük Olv sóinkat, irjanak cikket bármelyik tudományág köréből, írják meg véleményüket az előttük fekvő első számról, hívják föl figyelmünket az észlelt hibákra vagy hiányokra, ötleteikkel segítsék elő a folyóirat színvonalának emelkedését. A tartalmas, eleven folyóirat egyik legszebb bizonyítéka lesz megyei szervezetünk életképességének.

A SZERKESZTŐBIZOTTSÁG

Adatok megyénk bibliográfiájához

/ 1954.I.1-VI.30. /

- Erdélyi József: Alföldi utazás.
Uj Hang, III. évf. 3-4.
- Földeák János: Egy szolnoki eszpresszóban.
Nők Lapja, VI.évf. 18.
- ...
- A Jászság.**
Idegenforgalmi Tájékoztató, V.évf. 2.
- A. Nagy Miklós: Tiszazug.
Élet és Tudomány, IX.évf. 16.
- Barla-Szabó Jenő: Mórícz Zsigmond érettségi vizsgálója a kisujszállási gimnáziumban.
Sz. Néplap, VI.évf.
-----: Emlékek Mórícz Zsigmondról.
Művelt Nép, V.évf. 16.
- Baróti Géza: Egy népművész-- aki már nem lehetett igazán a nép művésze.
Népművelés, I.évf. 6.
- Bene Attila: Szolnok megye öntözési feladatai.
Sz. Néplap, VI. évf. 26.
- Bognár Gyula: Hogyan köszörülhetjük élesre falusi előadói munkaközösségeink esztét?
Népművelés, I. évf. 5.
- Csákvári Margit-Mátyás Ferenc: Kisujszállítás.
Uj Világ, VII, évf. 24.
- Dankó Imre dr.: Hogyan lett kiváltságos helység Turkeve?
Sz. Néplap, VI. évf. 85.
-----: Kupa Árpád./1859-1916/
Sz. Néplap, VI. évf. 48.
-----: Akiről a turkevei gimnáziumot elnevezték /Ványai Ambrus/.
Sz. Néplap, VI. évf. 39.
-----: Turkeve és környéke.
Idegenforgalmi Tájékoztató, V.évf. 1.
-----: Turkeve 100 évvel eszelőtt.
Uj Kunság, IV. évf. 12.
- Fábián Kata: Mukányi. /Csiky Gergely vigjátéka a szolnoki Szigligeti Színház előadásában/.
Művelt Nép, V. évf. 17.
- Huba László: A Jászság.
Idegenforgalmi Tájékoztató.
V.évf. 5.
- Hubay Miklós: Szolnoki Szigligeti Színház: Mukányi.
Irodalmi Ujság, V. évf. 15.
- Illés Jenő: "Mukányi"
Szabad Nép, XII. évf. 176.
- Kaposvári Gyula: Népdalok a Kunságból.
Sz. Néplap. VI. évf. 47.
-----: Szolnok környéki népdalok.
Sz. Néplap, VI. évf. 53.
-----: Megyénk 48-as hagyományai-ból.
Sz. Néplap, VI. évf. 62.
-----: Husvét népszokások megyénkben.
Sz. Néplap, VI. évf. 92.
- Mátrai-Betegh Béla: Csiky Gergely: Mukányi. A szolnoki Szigligeti Színház előadása.
Magyar Nemzet, X. évf. 148.
- Mátyás Ferenc: Törökszentmiklós.
Uj Világ, VII. évf. 28.
- m.b.b.: Szolnoki Szigligeti Színház.
Színház és Filmművészet, V.évf. 6
- Molnár István: Dalolnak a Jászok is!
Sz. Néplap, VI. évf. 136.
- Moravec Imre: Gondolatok egy muzeumban.
Sz. Néplap. VI. évf. 71.
- Nagy Tibor: Így működik Szolnokon az első magyar szalmacellulózsgyár.
Élet és Tudomány. XI. évf. 21.
- Nánási László: Kunhegyesi jegyzetek.
Irodalmi Ujság. V. évf. 16.
- Papi Lajos: A szegénylegény és a komissár.
Sz. Néplap. VI. évf. 9.
- Péteri István: A Társadalom és Természettudományi Inzeretterjesztő Társulat néhány szakosztályának munkájáról.

Szűcs Sándor: Urak és pásztorok.
Sz. Néplap, VI. évf. 142.
-----: Egy öreg bojtár története.
Sz. Néplap, VI. évf. 111.
-----: Ludas Matyi cimborái.
Sz. Néplap, VI. évf. 77.
-----: Kardag városa százhatvan
évvel ezelőtt.
Uj Uton, IV. évf. 24.

-----: Téli utazás az Alföldön.
Idegenforgalmi Tájékoztató.
V. évf. 2.
Toma Ádám: Tiszasülyi tanul-
ságok a rizstermelés fej-
lesztéséhez.
Szabad Nép, XII. évf. 41.

Összeállította: Sági Pál

Készült: a Magyar Nemzeti Múzeum-Történeti Múzeum Rotaprint
Üzemében

200 példányban, 5 3/4 iv terjedelemben. /Utánnnyomás./

F. v.: Dajbukát Gergely.

17774